

Sumar:

PRESA ȘI STATUL

Ion BUNDUCHI

1 Ce facem cu hățișurile virtuale care au ieșire în lumea reală? sau încă o dată despre reglementarea internetului

LITERA LEGII

Olivia PÎRȚAC

7 Comentariile lezante pe Internet: cine răspunde pentru ele

PRESA CA AFACERE

Lucia BACALU-JARDAN

10 Nu este simplu deloc să menții un ziar în regiune, dar e posibil

MASS-MEDIA DIGITALĂ

Vasile GANCEV

14 Lungul drum al digitalizării televiziunii în Republica Moldova

PRESA REGIONALĂ

Ernest VARDANEAN

18 Presa transistreană în 2013: atac asupra libertății mass-media

OBSERVATOR

Jan M. LARSON

20 Politica și economia modelează mass-media din Moldova

EXPERIENȚE

Vasile GANCEV

23 „Moldova este într-un soi de feudalism în ceea ce privește jurnalismul”, interviu cu Doru Petruți, director IMAS Chișinău

RECENZIE

Ioana BURTEA

25 „Telling True Stories: A Nonfiction Writers' Guide from the Nieman Foundation at Harvard University” editată de Mark Kramer și Wendy Call

STUDII

Departamentul Media Azi și Cercetare

27 Indicele libertății presei, Moldova, iulie – septembrie 2013

Centrul pentru Jurnalism Independent

ISSN 1857-00X

Director: Nadine GOGU

Publicat cu sprijinul organizației Free Press Unlimited

Opiniile exprimate în MM nu reflectă neapărat punctul de vedere al CJI.

Au colaborat:

Ion BUNDUCHI, Olivia PÂRȚAC,
Lucia BACALU-JARDAN, Vasile GANCEV,
Jan M. LARSON, Ernest VARDANEAN, Ioana BURTEA

Redactor-șef: Cristina MOGÎLDEA LEVA

Redactor: Rodica MAHU

Traducere: Ecaterina CURARO

Copertă:

Ceremonia de decernare a premiilor „10 jurnaliști ai anului”,
ediția 2013

Imagini: Emil STOIANOV

Imagini interior: Arhiva CJI, Wikimedia commons,
amazon.com, Lucia BACALU-JARDAN, Doru PETRUȚI

Machetare computerizată: Emil STOIANOV

Tipar: „T-PAR” SRL

Vă rugăm să trimiteți opiniile, sugestiile și ofertele Dvs. la adresa:

Centrul pentru Jurnalism Independent

Str. Șciusev, 53, MD2012, Chișinău,
tel: (+373 22) 213652, 227539
fax: (+373 22) 226681

e-mail: monitorizare@ijc.md

<http://www.media-azi.md>

Ce facem cu hățișurile virtuale care au ieșire în lumea reală? sau încă o dată despre reglementarea internetului

Inițiativa Procuraturii Generale cu referire la Comitetul Național pentru asigurarea securității cibernetice, făcută publică acum câteva luni, a declanșat discuții în controversă. „Unii experți au calificat această intenție drept una cu risc sporit de cenzură, iar alții, dimpotrivă, consideră că spațiul virtual din țara noastră demult trebuie reglementat”. [1]

Era de așteptat o atare reacție. Statul dorește să facă ordine, iar „cetățenii rețelei” – să-și protejeze „paradisul legislativ” de orice ingerințe. Reacții similare în condiții similare au apărut oriunde în lume. În acest sens, statul Republica Moldova, o mahala din „satul global” („global village”) al lui Marshall McLuhan, nu se deosebește cu nimic de celelalte mahalale.

Internetul necesită reglementare. Este un adevăr împărtășit de majoritatea covârșitoare a utilizatorilor lui. Un motiv suficient pentru reglementare este că anumite acțiuni în lumea virtuală generează consecințe grave în lumea reală.

Noțiunea de „reglementare” are două sensuri. În sens larg, ea presupune reguli de conduită stabilite de către o autoritate recunoscută de cei cărora li se adresează. În sens îngust, noțiunea presupune norme obligatorii instituite de stat și sancțiuni pentru încălcarea acestora. Noi vom utiliza termenul, cu precădere, în sens restrâns.

Multiplele tentative de până acum ale statelor de a institui un control eficient asupra internetului au eșuat. O dovadă recentă o constituie rezultatele sau, mai exact spus, lipsa rezultatelor Conferinței Mondiale privind Telecomunicațiile Internaționale (WCIT-12) din Dubai, desfășurată în luna decembrie 2012, sub patronajul Uniunii Internaționale pentru Telecomunicații (ITU), agenție specializată a Organizației Națiunilor Unite, responsabilă pentru tehnologiile de comunicare și de informare, cu 192 de state-membre. Țări ale UE, precum și SUA au respins propunerile venite din partea Chinei, Rusiei etc., de a schimba actualul sistem de guvernare a internetului. [2] Cu alte cuvinte, statele lumii, realizând necesitatea reglementării internetului, continuă să aibă opinii împărțite asupra modului în care poate fi atins dezideratul respectiv.

Reglementarea este iminentă, dat fiind că internetul, în afară de marile beneficii pe care le oferă utilizatorului, comportă și mari pericole. La nivelul Uniunii Europene, într-un document referitor la conținuturile ilegale și periculoase în Internet [3], au fost sintetizate valorile ce ar trebui protejate de fapte

prejudiciabile ce se pot săvârși în mediul electronic, și anume: siguranța națională; minorii; demnitatea umană; economia; bazele de date; sfera privată; proprietatea intelectuală. În fond, toate aceste valori protejate constituțional gravitează în jurul problematicei extrem de sensibile a libertății de exprimare în internet.

Deci, pe de o parte, statul are obligația să asigure drepturile cetățenilor săi, inclusiv la libertatea de exprimare, chiar și în mediul virtual, iar, pe de altă parte, trebuie să-și onoreze obligația într-un spațiu care nu-i aparține. Internetul este al tuturor și al fiecăruia. Internetul semnifică spațiul global, nelimitat. Statul – spațiul local, limitat. Și statul s-a pomenit în fața sarcinii de a „struni” peste două miliarde de utilizatori zilnici ai internetului, majoritatea aflându-se dincolo de teritoriul geografic pe care-l administrează și într-un spațiu ce nu-i aparține. Aceasta-i marea provocare a internetului în relația cu statul. Este adevărat, statului nu-i aparține internetul, dar statul are cetățeni cărora trebuie să le garanteze, să le asigure și să le protejeze drepturile constituționale.

În context, am trei întrebări la care nu cunosc răspunsul: oare câte constituții ale statelor lumii au astăzi, în texte, cuvântul „internet”?; este oare obligat statul, în constituția căruia nu scrie nimic despre internet, să asigure drepturile cetățenilor săi și în mediul virtual?; are oare legitimitate statul să reglementeze un domeniu care nu-i aparține?

Deși nu există răspunsuri univoce la aceste întrebări, ele trebuie căutate și găsite, dat fiind că internetul a devenit o realitate socială, nu însă și o realitate juridică. Iar valori universale importante, cum ar fi egalitatea în drepturi, secretul corespondenței, dreptul la informație, libertatea întrunirilor etc., necesită o revalidare juridică, dacă împărtășim convingerea că protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor trebuie să rămână esențială și în cazul când aceștia au calitatea de internați. Dacă nu împărtășim respectiva convingere, trebuie să admitem situația, cel puțin caraghioasă, că în lumea reală cetățeanul este mai protejat decât în lumea virtuală, chiar dacă este vizat același cetățean.

Anticipând parcă posibilele reacții ale statului la fenomenele nocive generate de internet, un savant american în domeniul jurisprudenței se întreba, încă acum două decenii, dacă nu cumva sunt necesare amendamente la Constituția SUA care să stipuleze cu maximă claritate că prevederile legii supreme

se extind până la metodele sau mediile tehnologice prin care conținutul informațional este creat, stocat, modificat, transmis sau controlat. Până la urmă nu s-au găsit temeuri pentru a atribui internetului un tratament juridic aparte, deoarece este vorba despre un mediu similar poștei, telefonului, televiziunii sau radioului. Astfel, se consideră că autorii constituției americane au creat un document juridic vizionar, „adecvat oricăror peisaje tehnologice.” [4]

Cu siguranță, este mai bine să conștientizăm beneficiile internetului și să le fructificăm. Internetul, devenit un tip nou de sferă publică, oferă creatorilor de produse culturale posibilitatea de a-și publica operele în absența vreunei intervenții din partea statului și fără a fi obligați să recurgă la mass-media tradițională. Spațiul virtual îngăduie oricui să formuleze și să transmită argumente raționale de orice natură altor utilizatori. Și viceversa: oricine este accesibil și poate fi supus criticii pentru ideile expuse. Important, esențial chiar, este și faptul că în internet „nimeni nu are epoleți” – asemenea caracteristici, precum rasa, sexul, vârsta, naționalitatea, statutul social etc., etc. devin irelevante, ceea ce amplifică egalitatea utilizatorilor, și ceea ce în lumea reală deseori duce la tensiuni sociale.

Astfel, în internet se produce un tip de comunicare liberă de orice bariere. Oricine poate interacționa oricând cu oricine, discutând despre orice. Spațiul virtual permite un feed-back permanent, simultan, o relație în sens dublu, cu utilizatori care nu sunt determinați din punct de vedere numeric, geografic sau etnocultural. Este comunitatea „netizens”.

În comunicarea virtuală, de altfel, ca și în cea reală, nimeresc conținuturi de tot felul, inclusiv negative, nocive. Totuși, există diferențe și una dintre ele ar fi anonimitatea la scară mult mai mare a autorilor de conținuturi periculoase. Anonimatul, pe de o parte, oferă o soluție ideală de a se exprima fără vreun obstacol cetățenilor care în lumea reală nu au curajul să spună ce gândesc, de a-și „afișa” public opiniile. Dar, pe de altă parte, să identifiți un răufăcător, autor de conținuturi ilicite, sub acoperirea anonimatului, este mult mai dificil, iar deseori imposibil. Mijloacele tehnice de azi pot determina computerul de pe care a fost distribuit conținutul nociv. Iar computerul nu înseamnă neapărat și autorul conținutului negativ. Mai mult, computerul poate fi dislocat în oricare țară. Deci, încă o dilemă: se face responsabil autorul conținutului sau statul în care locuiește acesta?! Iar dacă, totuși, a fost identificat infractorul, ce sancțiune trebuie aplicată: pușcărie pentru autor, amendă pentru stat sau cenzură pentru internet? Și cine să exercite sancțiunea?

Nimeni nu neagă malformațiile rețelei online, cum ar fi cyber-terrorismul, fraudele informatice sau natura distructivă a unor

conținuturi nocive cu referire la pedofilie, pornografie adultă și pornografie infantilă sau la rețete de explozibil. În același timp, tentativa de a controla internetul prin cenzură asupra conținuturilor poate reduce accesul la informație și poate îngreuna libertatea de exprimare care, după cum se știe, reprezintă categorii constituționale tratate cu o atenție deosebită în țările democratice.

Totuși, încercările de a controla conținuturile în internet nu conțin, chiar și în state democratice. În acest context, este relevantă decizia Curții Supreme a SUA pe marginea examinării constituționalității Legii privind decența în comunicații (Communications Decency Act from 1996) din anul 1996 [5], pe care o invocă savantul român Dr. Horațiu Dan Dumitru în studiul său intitulat „Provocări constituționale ale Internetului”. [6] Judecătorii au considerat că un control al internetului nu este practic realizabil din cauza accesului de masă la acest nou mijloc de informare.

Privit ca forma cea mai dezvoltată de comunicare în masă, internetul necesită și cea mai mare protecție față de intervenția statului. Recunoscând oportunitatea protejării minorilor de conținuturi electronice indecente, instanța, totodată, a opinat că legiuitorul nu trebuie să se îndrepte împotriva adulților, indicându-le ce conținuturi să acceseze. Normele prohibitive ale legii sunt de natură să ridice obstacole în fața accesului la resurse internet privind mijloacele contraceptive, combaterea bolilor venerice, educația sexuală și altele asemenea. Din aceste motive, legea a periclitat exercitarea libertății de exprimare, consacrată de Primul Amendament la Constituție.

Curtea Supremă a atras atenția și asupra faptului că nu pot fi admise formulările largi, insuficient definite și delimitate, cum ar fi, de exemplu, termenul „indecent”. Curtea a mai arătat că, deși există numeroase similitudini între spațiul offline și cel online, totuși internetul diferă de mediile clasice de informare, precum radioul sau televiziunea.

Instanța a constatat că, nici înainte și nici după adoptarea Legii privind decența în comunicații, internetul nu a făcut obiectul unui control guvernamental și al unei legislații speciale, ca în cazul serviciilor de radio și televiziune. Distincția este importantă, întrucât, spre deosebire de radio și TV, accesul la conținuturi obscene în internet este rareori accidental, mai cu seamă dacă resursele respective sunt precedate de avertismente clare, apte să indice utilizatorilor natura conținuturilor.

În definitiv, instanța a subliniat că legea, prin normele sale penale construite în termeni destul de vagi, nu oferă o imagine clară în legătură cu ceea ce este interzis și ceea ce este permis, astfel încât o asemenea incertitudine este capabilă să descurajeze cetățenii

în a comunica cu privire la termeni, imagini și idei al căror conținut este controversat. Astfel, decizia instanței a indicat care pot fi consecințele reflexului represiv al statului, dacă ajung să prevaleze în raport cu normele constituționale.

O confirmare în plus a imposibilității controlului internetului o găsim și în rezultatele unui studiu cu referire la reglementarea conținuturilor, efectuat de Academia Națională a Științelor din SUA [7], cu o experiență de 150 de ani de activitate și cu aproape 200 de laureați ai premiului Nobel în rândurile sale: 3/4 din conținutul cu caracter pornografic se află în străinătate; legile care vor interzice conținutul de acest gen nu vor putea fi aplicate; software-ul de filtrare poate să fie o unealtă utilă în protejarea copiilor; educarea copiilor cu privire la siguranța pe care o are internetul este critică. „O analogie în acest sens ar fi relația între piscine și copii. Piscinele pot fi periculoase pentru copii. Pentru a-i proteja se pot instala lacăte, ridica garduri sau pune alarme. Toate aceste măsuri sunt utile, dar, de departe cel mai important lucru pe care îl poate face ceva pentru copiii săi este să-i învețe să înoate.” [8]

Ineficiența „excesului de zel” este concludentă și în cazul companiei din SUA „America Online” care, dorind să-și consolideze imaginea publică, a inițiat o campanie electronică de identificare și blocare a resurselor internet ce conțineau, printre altele, cuvântul „breast”, cu ținta pe site-uri pornografice. În consecință, numeroase femei care obișnuiau să acceseze pagini Web având ca obiect profilaxia cancerului mamar au fost puse în imposibilitatea de a mai vizita aceste resurse. [9] Deci, în atare situații suferă internauții cu o conduită ireproșabilă în rețea. Or, sunt inacceptabile normele și acțiunile care, favorizând pe cineva, defavorizează pe altcineva.

Caracterul internațional al internetului dictează sarcina dificilă (sau imposibilă) de a stabili norme juridice acceptate global, în situația unor mari diferențe de cultură. Este suficient să amintim că, deși pedofilia este condamnată de marea majoritate a țărilor, există, totuși, state în care relațiile sexuale cu adolescenți constituie o componentă a civilizației și mentalității locale, cu rădăcini, uneori, religioase și, deci, foarte adânci și durabile.

Controlul internetului este problematic, iar instituirea unor mecanisme de cenzură în spațiul virtual – fie inutil, fie păgubos. Se consideră că sunt cel puțin patru motive pentru a opune rezistență cenzurării internetului: [10]

- cenzura va reduce informația disponibilă în internet la nivelul unui conținut similar cu cel existent în biblioteca unui copil;
- dispozițiile constituționale care interzic cenzura;
- opiniile oamenilor formate pe baza diversității de idei liber

exprimate în internet alcătuiesc instrumentarul pe baza căruia se pot formula cele mai bune decizii;

- cenzura în internet este iluzorie atâta timp cât internetul a fost proiectat pentru a rezista unui război nuclear.

Pentru a ocroti internetul de reflexul represiv al statelor, este impetuos necesar a defini cu maximă claritate noțiuni precum „ilicit”, „indecență”, „pornografie”, „pedofilie”, „conținut obscen”, „conținut negativ” etc., etc. În caz contrar, prețiși apărători ai moralei în internet ne vor trimite la biblioteca națională să-i căutăm pe „Romeo și Julieta” lui William Shakespeare.

În acest context, este utilă experiența SUA unde, în timp, s-a conturat o practică în ceea ce privește calificarea ca foruri publice a unor locuri destinate, prin excelență, exprimării libere a opiniilor. Sunt vizate, printre altele, parcurile, trotuarul și străzile. Aceste locuri s-au consacrat istoricește ca spații în care oamenii își puteau exercita, în absența oricăror constrângeri din partea statului, dreptul la libera exprimare. Altor locuri, însă, destinate și ele publicului, le-a fost negat statutul de for public, fapt care determină o anumită restrângere a libertății de expresie. Este vorba despre: mall-uri, baze militare, trotuarul din fața oficiilor poștale, terminalul dintr-un aeroport, operat de o autoritate a statului, cutia poștală personală, universitățile (cu unele excepții) și altele.

Pornind de la asemenea soluții jurisprudențiale, se pot formula anumite considerații referitoare la natura publică sau privată a unor componente ale internetului. Astfel:

- cutiile poștale electronice, mailing-list-urile și grupurile de știri moderate de o persoană nu ar putea fi calificate foruri publice;
- grupurile de știri și camerele de conversație nemoderate pot fi privite ca foruri publice;
- o pagină Web poate dobândi statutul de for public de la caz la caz, în funcție de faptul dacă include un message-board și dacă dispune de un moderator uman sau tehnologic. [11]

Statele care se bazează pe constituții democratice înțeleg prea bine valențele pozitive ale internetului și nu ridică bariere juridice artificiale în teritoriul cibernetic. Dimpotrivă, fac pledoarii în favoarea libertății lui. De exemplu, în hotărârea judecătorească prin care a fost constatată neconstituționalitatea Legii SUA privind decența în comunicații, se cuprinde următoarea afirmație: „Internetul poate fi considerat o conversație nesfârșită la scară mondială. Statul nu poate să oprească această conversație, recurgând la lege. Privit ca modalitatea cea mai participativă de exprimare în masă, dezvoltată vreodată, Internetul merită cea mai largă protecție împotriva intruziunii din partea statului.” [12]

La nivel internațional se resimt eforturile de consolidare a libertății de exprimare în mediul virtual și de minimizare a formelor de cenzură și control. Bunăoară, în noiembrie 2002, Comitetul de Coordonare al Organizațiilor privind Libertatea Presei, întrunit la Viena, a emis o declarație [13] în care, între altele, militează pentru ca știrile din spațiul cibernetic să beneficieze de aceeași protecție a libertății de expresie ca și mass-media tradițională, iar noile tehnologii să nu impună o reconsiderare a drepturilor și libertăților fundamentale, inclusiv libertatea de exprimare.

La nivelul Consiliului Europei, Comitetul de Miniștri, în luna mai anul 2003, a adoptat Declarația privind libertatea comunicării în internet. [14] Statele-membre, prin respectiva Declarație, s-au angajat să respecte șapte principii în domeniul comunicațiilor pe internet și anume:

- să nu supună conținutul de pe internet la restricții care să le depășească pe cele aplicate altor mijloace de furnizare de conținut;
- să încurajeze auto-reglementarea și co-reglementarea privind conținutul diseminat pe internet;
- să nu instituie un control anterior al statului la informații pe internet prin măsuri generale de blocare sau filtrare, cu anumite excepții, mai ales când e vorba de filtre de protecție pentru minori, în special în locurile accesibile pentru ei, cum ar fi școlile sau bibliotecile;
- să promoveze și să încurajeze accesul la toate serviciile informatice și de comunicare pe internet, fără discriminare și la un preț acceptabil;
- să promoveze libertatea de furnizare a serviciilor pluraliste prin internet și să garanteze accesul nediscriminatoriu al furnizorilor de servicii la rețelele de telecomunicații naționale și internaționale;
- să nu impună furnizorilor de servicii o obligație generală de a monitoriza conținutul de pe internet pentru care oferă acces, pe care îl transmite sau îl stochează, nici de a căuta activ fapte sau circumstanțe care indică o activitate ilegală (responsabilitate limitată a furnizorilor pentru conținutul de pe internet);
- să respecte voința utilizatorilor de internet de a nu-și face cunoscută identitatea, pentru a asigura protecția împotriva supravegherii online și a spori libera exprimare a informațiilor și ideilor. Aceasta nu împiedică statele membre să ia măsuri pentru a-i descoperi pe cei responsabili de săvârșirea unor infracțiuni.

OSCE, în iunie 2003, în cadrul unei conferințe desfășurate la Amsterdam, a emis un document relevant intitulat „Recomandările de la Amsterdam – Libertatea mediilor de informare și a Internetului”. [15] Din Recomandări vom stăruia asupra câtorva:

- noile tehnologii nu trebuie considerate drept responsabile pentru eventuala lor abuzare;
- avantajele pe care le oferă internetul sunt incomparabil mai mari decât pericolul utilizării abuzive a internetului. Cu toate acestea, conținuturile negative trebuie anchetate în statele de unde provin;
- cetățenii trebuie să decidă singuri ce informații doresc să acceseze în internet, de aceea, mecanismele de filtrare și de blocare a conținuturilor sunt inacceptabile;
- cenzura, inacceptabilă în raport cu mass-media tradițională, nu trebuie să fie utilizată pentru media online. Deci, nu trebuie dezvoltate noi forme de cenzură.

La nivelul statelor CSI, din care face parte și Republica Moldova, în luna mai 2011, a fost adoptată așa-zisa Lege-cadru Cu privire la bazele de reglementare a Internetului (Модельный закон Об основах регулирования Интернета). [16] În cele 3 capitole și 13 articole ale sale, se regăesc mai multe prevederi ale documentelor internaționale, cum ar fi promovarea accesului nediscriminator la internet, sprijinirea libertății de exprimare în spațiul virtual, securitatea informațională, protecția drepturilor de autor etc.

Considerăm relevant un principiu, prevăzut în articolul 5 și anume: „limitarea sferei de reglementare a internetului doar în domeniile în raport cu care lipsesc sau nu pot fi aplicate norme și reguli, în virtutea cerințelor legislației în vigoare, instituite la nivel internațional sau *adoptate de organizații de autoreglementare ale utilizatorilor și operatorilor de servicii internet*” (cursivul nostru – I.B.).

Vom reține că, în toate documentele la care am făcut referire, persistă încurajarea unor organisme de autoreglementare sau de co-reglementare a internetului. Este de remarcat acest fapt, dat fiind că toate încercările statului de a reglementa internetul, cu întreaga lui capacitate de a impune constrângeri, fie au eșuat, fie s-au dovedit ineficiente. Iată de ce, singurii care pot stabili și aplica în mod eficient regulile în rețea sunt înșiși utilizatorii acesteia, indiferent de ce calitate au – furnizori de servicii sau consumatori.

Experiența dezvoltării internetului a confirmat și confirmă gradul destul de înalt de eficiență al aplicării unor norme de reglementare ce nu poartă caracter juridic. Rețeaua a demonstrat că se poate autodezvolta și autoregamenta, mai ales în mediul internaționalelor uniți de interese comune. În afară de norme „locale”, stabilite în interiorul unor comunități aparte, au fost și continuă să fie încercări de a elabora niște reguli comune de comportament pentru toți utilizatorii internetului.

Între primele asemenea elaborări se înscrie cartea intitulată

Experții RISE Project (România) îi familiarizează pe jurnaliști cu localizarea datelor deschise în spațiul online la un training organizat de CJI pe tema jurnalismului de date.

Chișinău, octombrie 2013

„Netiquette” [17] (de la englezismele „net” și „etiquette” – respectiv, „rețea” și „etichetă”), care a apărut în 1994 și care cuprindea reguli detaliate pentru utilizatorii internetului. De menționat că majoritatea absolută a internaților de atunci, care numărau câteva milioane, aplicau voluntar cele 10 reguli principale (un fel de cod al bunelor maniere în spațiul virtual) și anume:

- 1) amintește-ți de omul din tine;
- 2) folosește aceleași standarde comportamentale pe care le folosești în lumea reală;
- 3) învață să-ți recunoști poziția în lumea virtuală;
- 4) respectă conexiunile și timpul celorlalți utilizatori;
- 5) ai grijă să arăți bine când ești online;
- 6) împarte cunoștințele tale cu alții;
- 7) ajută la menținerea unui climat pașnic în mediul online;
- 8) respectă intimitatea celorlalți utilizatori de internet;
- 9) nu abuza de puterea pe care o ai;
- 10) fii tolerant cu greșelile celorlalți.

„Netiquette”, scris într-un limbaj simplu, accesibil și total diferit de cel juridic, rămâne până astăzi un set de recomandări de care se ghidează mulți utilizatori de internet. Din motivul creșterii vertiginose a numărului de internați se creează impresia că nimeni nu mai respectă bunele maniere în mediul online. Impresia nu se creează pe loc gol. Când a apărut „Netiquette”, să navigheze în internet își permiteau, în mare, utilizatorii cu un respectabil cenz intelectual. Oricum, realitățile zilei de azi nu minimizează nicidecum importanța și eficiența codurilor de conduită în spațiul virtual.

Prima asociație din lume care a elaborat un cod de conduită a fost cea a providerilor din Canada – CAIP (Canadian Association of Internet Providers). [18] Aceasta s-a întâmplat încă în 1997. Prin respectivul cod membrii CAIP se obligau, bunăoară, să nu găzduiască în mod intenționat conținuturi ilegale.

Ceva mai târziu, un propriu cod de conduită și-au elaborat furnizorii de servicii internet (ISP) din Italia. [19] Codul italian, între altele, precizează că, la elaborare, s-a ținut cont de mai multe documente relevante ale Consiliului și Comisiei Uniunii Europene. În România primele Coduri de conduită în domeniu au fost create de Asociația Societăților de Leasing, în anul 2004. [20]

În prezent, există câteva zeci de coduri de conduită la nivel național și mai multe – la nivel internațional. De exemplu, Internet Advertising Bureau (IAB) [21] este un organism internațional, independent, care elaborează reguli, standarde și recomandări în domeniul internetului și al marketingului interactiv cu scopul de a crește valoarea publicității pe internet. Membrii IAB sunt agenții de publicitate, proprietari de conținuturi online, companii de consultanță etc. Deși cu titlu de recomandare, reglementările IAB sunt credibile și valoroase pentru furnizorii de publicitate, inclusiv pentru cei multinaționali. Asumarea standardelor IAB face dovada profesionalismului pe piața online.

Așadar, și în Europa, și în lume există o experiență demnă de preluat. Când este vorba de autoreglementarea în mediul virtual, utilizatorii internetului pot proceda în două moduri: fie să se alinieze declarat la un cod de conduită deja funcțional și care acceptă o atare practică, fie să-și elaboreze propriul cod. Este adevărat, ne-am obișnuit să fim „devoratori” ai experienței străine, deși oricui îi stă bine să fie generator de experiență. Dar, până la urmă, contează rezultatul final. Or, acesta ar trebui să semnifice un comportament corect și civilizată, demn de ființa umană, chiar dacă ne referim la un spațiu virtual.

Autoreglementarea este nu doar cea mai eficientă, dar și cea mai dorită alternativă a reglementării internetului. Statul are un reflex represiv înăscut care, prin definiție, nu poate lipsi nici în situația în care ar purcede la reglementarea internetului.

Un efort conjugat al tuturor părților interesate motivat de conștientizarea beneficiilor internetului, pe de o parte, dar și a necesității salvagărdării valorilor ce țin echilibrul unei comunități umane, pe de altă parte, ar permite dănuirea „teritoriului libertății” și l-ar ocroti de fenomene periculoase ce trezesc pofta reglementărilor excesive.

Ion BUNDUCHI

- [1] http://www.noi.md/md/news_id/29406
 [2] http://www.forbes.ro/Stati-nelinistiti-in-2013-reglementarea-internetului-continua_0_7000.html
 [3] http://www.isoc.org/isoc/whatis/conferences/inet/97/proceedings/B1/B1_3.HTM
 [4] <http://www.epic.org/staff/sobel/net/9508.html>
 [5] <http://floridalawfirm.com/iplaw/delect.html>
 [6] <http://www.legi-internet.ro/articole-drept-it/provocari-constitutionale-ale-internetului.html>
 [7] <http://www.nasonline.org/>
 [8] <https://www.google.md/#q=reglementarea+si+autoreglementarea+internetului>
 [9] <http://www.eura.com/steffen/jura/texte/internet.htm>
 [10] <http://www.fmev.com/archive/cults>
 [11] <http://www.itts.ttu.edu/documentation/laws/frexpess1.html>
 [12] www.landier.com/michael/essays/censorship/fulltext.htm
 [13] <http://www.wpfc.org/index.jsp?page=Statement%20of%20Vienna>
 [14] http://www.legi-internet.ro/lib_com.htm
 [15] www.osce.org/events/fom/amsterdam/documents
 [16] http://cikrf.ru/international/docs/mpa_modzakon.html
 [17] <http://www.albion.com/netiquette/corerules.html>
 [18] <http://www.caip.ca>
 [19] www.aiip.it
 [20] <http://www.avp.ro/RAPORT%202004%20text%20fara%20anexe.htm>
 [21] <http://www.iab.net/standards/broadband/index.asp>

Comentariile lezante pe Internet: cine răspunde pentru ele

Dreptul s-a dezvoltat întotdeauna sub presiunea apariției unor noi situații și relații. Și, totuși, avem domenii unde lucrurile sunt relativ stabile de la epoca romană încoace, domenii în care dezbaterile se concentrează pe oportunitatea copierii modelului tradițional francez sau german și domenii în care nu poți afirma că ai ce prelua și că știi unde te va duce o potențială reglementare. Astăzi din această ultimă categorie face parte Internetul.

Și pentru că Internetul este omniprezent în viața noastră, atât cu beneficii, cât și cu daune, și pentru mulți – ca o formă de activitate, încercarea Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) de a răspunde la una dintre întrebările arzătoare ce vizează activitatea pe Internet este de mare interes. La 10.10.2013,¹ Curtea a făcut publică decizia sa în cazul DELFI AS v. Estonia, care se referă la responsabilitatea pentru comentariile lezante pe Internet.

În mod tradițional, ceea ce spune Curtea Europeană nu este doar tendință, ci regulă de urmat, care să fie transpusă în legislația națională. Fără îndoială, constatările din această decizie urmează a dicta tendința, dar... contextul este esențial! Fiind un domeniu nou, practic fără precedente, este foarte important să cunoaștem situația și logica ce au dictat decizia în cauză a CtEDO.

Iar contextul este următorul: DELFI AS deținea unul dintre cele mai mari portaluri de știri din Estonia. Sub toate știrile portalului exista posibilitatea de a adăuga comentarii, indicarea numelui și adresei de e-mail ale autorului comentariului fiind opționale. Ca să-ți publici comentariul apăsați pe butonul *publică comentariul*, iar ca să citești comentariile altora exista un buton separat *citește comentarii*. Odată plasat, nu-ți mai puteai șterge sau redacta propriul comentariu. Comentariile erau încărcate automat și, în general, nu erau editate sau moderate. Portalul, care plasa până la 330 de știri pe zi, putea primi până la 10000 de comentarii pe zi.

Totuși, exista un sistem de notificare a comentariilor inadecvate – orice cititor putea marca astfel de comentarii care erau ulterior excluse. Adicional, mai era un sistem de ștergere automată a comentariilor care includeau anumite cuvinte obscene tipice. În plus, victima comentariului defăimător putea

sesiza portalul și acesta ștergea comentariul imediat. Pe site era plasat un set de reguli, în virtutea cărora portalul interzicea comentariile ce conțineau amenințări, insulte, expresii obscene sau vulgare, incitări la ostilitate și violență, la activități ilegale etc. Portalul anunța că nu editează comentariile, dar le poate șterge dacă acestea încalcă regulile enunțate și că autorii sunt responsabili pentru conținutul acestora. În regulile cu privire la plasarea comentariilor era explicat și sistemul de notificare a comentariilor abuzive.

În cazul judecat la Curtea Europeană portalul a publicat (în ianuarie 2006) o știre echilibrată pe o problemă de interes public și care se referea la o situație de fapt care producea dezavantaje mai multor cetățeni. În două zile știrea a adunat 185 de comentarii, dintre care 20 conținând amenințări personale și limbaj insultător la adresa unei persoane – acționar majoritar al companiei ale cărei acțiuni au provocat nemulțumiri cetățenilor.

Peste șase săptămâni de la publicare reprezentanții persoanei lezate au cerut portalului înlăturarea comentariilor ofensatoare și au pretins compensarea prejudiciului moral. Comentariile au fost înlăturate în aceeași zi, iar peste două săptămâni, în răspunsul său scris, compania ce administra portalul a menționat că excluderea comentariilor s-a făcut sub obligația ce rezultă din notificarea comentariilor abuzive, însă a refuzat compensarea prejudiciilor. Persoana lezată a intentat un proces judiciar, pe care l-a câștigat în instanțele estoniene. Cazul ajunge la Curtea Europeană, iar aceasta dă dreptate statului estonian și confirmă justetea hotărârii instanței judecătorești supreme a Estoniei.

Pentru că situația judecată ar fi una tipică și actuală pentru realitățile moldovenești, este important să înțelegem care au fost argumentele care au făcut Curtea Europeană să adopte acea hotărâre și cum trebuie să acționeze administratorii site-urilor în Moldova pentru a fi într-un regim de securitate juridică.

În primul rând, e de menționat că CtEDO a pomenit despre egalitatea de principiu a drepturilor disputate: libertatea de exprimare (art. 10 CEDO), pe de o parte, și protecția reputației, ca element al dreptului la viața privată (art. 8 CEDO), pe de altă parte. [v. par. 82 al deciziei]

S-a stabilit că nu era disputat nici caracterul echilibrat al știrii care a generat comentarii, și nici caracterul insultător al comentariilor înlăturate în urma notificării. Singurul lucru

¹ La data scrierii acestui articol, această decizie nu este încă definitivă și ar putea fi contestată, însă faptul că a fost adoptată unanim este un indiciu că ea urmează să rămână în vigoare în această formă.

disputat era cine trebuie să răspundă pentru aceste comentarii, portalul de știri considerând că autorii acestora sunt cei care trebuie să o facă. [v. par. 84]

În situația în vizor, Curtea a remarcat faptul că, publicând acea știre, portalul ar fi trebuit să anticipeze că aceasta va provoca reacții negative la adresa companiei și conducerii acesteia și, ținând cont de reputația generală proastă a comentariilor de pe acel site, că există un risc mai înalt decât mediu că acele comentarii negative vor depăși limita criticii acceptabile ajungând la insulte gratuite și limbaj de ură. În plus, numărul comentariilor îl depășea pe cel mediu și indica un interes sporit al cititorilor. De aceea, portalul trebuia să ia măsuri de precauție în acest caz pentru a evita lezarea reputației altor persoane. [v. par. 86]

Curtea a remarcat sistemele de precauție luate de portal – și anume sistemul de notificare a comentariilor abuzive, precum și filtrul automat care ștergea comentariile în baza cuvintelor insultătoare tipice. Totuși ultimul era ușor de evitat și Curtea l-a considerat insuficient pentru a preveni daunele cauzate terților. [v. par. 87] În același timp, sistemul de notificare a comentariilor abuzive era ușor de utilizat: exista un buton pentru asta, și nu trebuia nici să scrii scrisori, nici să formulezi motive de ce un comentariu este inadecvat. (Totuși, în cazul dat, persoana lezată a preferat scrierea unei pretenții, în urma căreia comentariile au fost înlăturate. Însă, între timp, comentariile au fost accesibile publicului timp de șase săptămâni.) Curtea a considerat că nici sistemul de notificare nu a asigurat o protecție suficientă drepturilor terților. [v. par. 88]

Instanța a dat importanță faptului că publicarea știrilor, la fel ca și cea a comentariilor la articole, face parte din activitatea profesională a portalului. Acesta este interesat de numărul cititorilor, a comentariilor, or, de asta depinde venitul său din publicitate. Este de remarcat și faptul că, fiind vorba de un portal Internet de mare audiență, și comentariile se bucurau de mare audiență.

Curtea a notat că anume compania ce administra portalul, și nu persoana potențial lezată, era în măsură să știe despre articolul care urma să fie publicat, să prevadă natura posibilelor comentarii și, respectiv, să ia măsuri tehnice sau manuale pentru a preveni publicarea injuriilor. Curtea a apreciat că deținătoarea portalului exercita un control substanțial asupra comentariilor publicate, și nu a făcut uz de acest control în măsura în care ar fi putut să o facă. [v. par. 89]

La argumentul companiei-deținătoare a portalului că persoana lezată ar fi putut acționa în justiție autorii propriu-ziși ai comentariilor, Curtea a optat pentru poziția că este foarte greu

pentru un individ să stabilească identitatea celor pe care să-i dea în judecată – ar fi o sarcină disproporționată ca în asemenea cazuri obligația identificării să stea pe umerii persoanei insultate și nu ar garanta o protecție adecvată a drepturilor persoanei. S-a menționat faptul că a fost alegerea portalului să permită comentarii ale utilizatorilor neînregistrați și, procedând așa, trebuie să se considere că portalul și-a asumat o anumită răspundere pentru aceste comentarii. [v. par. 91]

Curtea nu a subminat importanța nedeazăului identității în timpul exercitării libertății de exprimare pe Internet, dar a punctat că viteza răspândirii informației pe Internet și posibilitatea, care e în anumite cazuri un pericol, ca o dată făcută publică informația să rămână așa și să circule la infinit, cere aplicarea unor măsuri de precauție. Specificul dezvăluirii informației pe Internet, cantitatea enormă a acesteia transformă într-o sarcină dificilă detectarea declarațiilor defăimătoare și înlăturarea acestora. E valabil pentru operatorul portalului de știri, dar cu atât mai mult este valabil pentru o persoană lezată, care ar avea și mai puține resurse pentru a monitoriza Internetul. [v. par. 92]

Adoptând decizia conform căreia libertatea de exprimare a portalului nu a fost încălcată, Curtea Europeană s-a bazat pe elementele enunțate mai sus (caracterul insultător și amenințător al comentariilor, faptul că publicarea știrilor și comentariilor făcea parte din activitatea profesional-comercială a portalului, insuficiența măsurilor de prevenire a daunelor cauzate terților și a asigurării posibilității realiste de a trage la răspundere autorii comentariilor) și, nu în ultimul rând, a faptului că portalul a fost obligat la o compensație moderată în favoarea persoanei lezate - și anume 320 Euro.

Raportând la realitățile din Moldova, putem anticipa că situațiile și deznodământul ar fi cam aceleași: avem și noi portaluri de mare (sau mai mică) audiență, care publică inclusiv comentarii lezante ale unor autori sub acoperirea pseudonimului, pe care este imposibil să le monitorizezi și care sunt șterse în anumite condiții, dar nu în toate și nu imediat.

Răspunderea pentru informația lezantă nu este limitată nici în Moldova doar la autor, ci se extinde la categoria de răspânditor, din care face parte și un portal – ca platformă pe care se publică ceva, similar situației ziarelor sau televiziunii. Atât Codul civil, cât și Legea cu privire la libertatea de exprimare sunt general aplicabile, deci vizează inclusiv exprimarea pe Internet. Dacă persoana lezată va respecta termenele și procedurile prevăzute de Legea cu privire la libertatea de exprimare, atunci, similar situației din Estonia, are toate șansele să câștige un proces. Cu precădere acum, când există acest precedent care trebuie aplicat situațiilor similare.

În același timp, nu putem să ignorăm limbajul cumpătat și atent al Curții, care pare conștientă de faptul că a intrat pe un teren nou și nu prea știe unde poate duce hotărârea sa. Curtea Europeană, punând accent pe elementele care au dictat această decizie, a lăsat să se înțeleagă că alte elemente ar putea dicta alte decizii. Din această cauză, în această decizie, situația concretă din Estonia pare a fi un moment esențial – nu prea știm dacă hotărârea ar rămâne aceeași în esență în cazul modificării unor elemente de context. Astfel, nu știm cum s-ar fi schimbat decizia, dacă ar fi fost vorba de un site mai puțin comercial și cu mai puțini vizitatori, sau cu referire la un articol care, în

mod normal, nu ar trebui să provoace comentarii agresive. Din perspectiva practicii existente, ceva mai clar este că CtEDO nu ar fi tolerat obligarea la o compensație disproporționată, care ar fi avut un efect descurajator asupra activității portalului.

Mesajul esențial este, totuși, clar și obligă la acțiuni imediate. Cei care controlează conținutul unui site trebuie să o facă până la capăt și să nu admită încălcări, inclusiv din partea terților. În mod practic, asta înseamnă că cei interesați ca pe site să apară cât mai multe comentarii trebuie să-și măsoare resursele pentru moderare, identificând metode eficiente de înlăturare imediată a comentariilor abuzive, sau să-și asume riscul în mod conștient.

Olivia PÎRȚAC

Elizabeth Linder, specialista Facebook în strategii Politice și de Guvernare în Europa, Orientul Mijlociu și Africa (a doua din stânga), răspunde la întrebările studenților Școlii de Studii Avansate în Jurnalism (SSAJ) legate de politica companiei privind comentariile postate de utilizatori în relație cu cererile de informații din partea autorităților. Chișinău, octombrie 2013

Nu este simplu deloc să menții un ziar în regiune, dar e posibil

Cum a început?

Iulie 2007. Eram în Varșovia, cu un grup de colegi de la ziarele locale din Republica Moldova. La un moment dat, am spus, într-o doară, că voi pleca de la ziarul la care lucram în acea perioadă și voi face o publicație proprie. Aveam unele nemulțumiri, nu mă mai simțeam confortabil la locul de muncă, îmi doream altceva, dar nu m-am gândit serios până atunci, nicio clipă, să plec și, cu atât mai puțin să încep o afacere proprie.

Marea majoritate a colegilor de breaslă s-a arătat sceptică în privința unui nou început. „Gândește-te bine. Sigur nu știi ce înseamnă să începi de la zero și, mai ales, ce înseamnă să editezi un ziar. În plus, mâine-poi mâine vei împlini 50 de ani. Nu îți pare că e cam târziu?”, mi-a spus-o pe șleau Tudor Iașenco, directorul ziarului *Cuvântul* de la Rezina, un om bine intenționat și un profesionist.

M-am gândit bine. Ulterior, aveam să înțeleg că, în acel moment, chiar nu știam ce înseamnă să faci un ziar, deși aveam în spate o facultate de jurnalism și o experiență în domeniu de peste 20 de ani. Drept rezultat, am renunțat la idee. Am revenit la Ungheni cu planuri de viitor în aceeași redacție, cot la cot cu aceiași colegi. Nu a fost să fie. În 22 august 2007, am depus cererea de demisie. Spontan, într-un moment în care nu eram pregătită nici moral, nici material pentru un nou început. După o săptămână, mi-am zis: „Voi face un nou ziar. Dar mai târziu”.

De ce un ziar?

În primul rând, pentru că altceva nu știam să fac. În al doilea rând, pentru că simțeam că mai am multe de spus în acest domeniu. În al treilea rând, pentru că voiam să-mi demonstrez mie, dar și celor care nu credeau în forțele mele, că pot reuși. Am luat-o pas cu pas pe un drum care, în acel moment, nu știam unde va duce și care s-a dovedit a fi cu multe hopuri.

Pasul I. Timp de o săptămână, am studiat tot ce se putea despre inițierea unei afaceri, după care am mers la Camera Înregistrării de Stat. Am decis că e mai bine ca editarea ziarului să se regăsească într-unul din genurile de activitate ale unei Societăți cu Răspundere Limitată decât să înregistrez un ziar. De ce? Pentru că îți oferă un câmp mai larg de acțiune și poți face, la un moment dat, orice, inclusiv organizarea de competiții sportive sau activități de comerț. Peste două săptămâni,

Lucia Bacalu-Jardan, director Expressul

sursa foto: arhiva personală

aveam actele necesare: Statutul SC Miraza SRL, certificatul de înregistrare, extrasul din Registrul de stat al persoanelor juridice.

Pasul II. Urma să găsesc oameni cu care să lucrez, responsabili, care știu ce și cum să facă. În pofida celor mai sumbre previziuni („Unde s-a mai văzut ca în provincie să găsești specialiști, tineri și talentați? Unde s-a mai văzut ca aceștia, în cazul în care îi găsești, să accepte să facă voluntariat?”), în scurt timp aveam o echipă de cinci persoane. Redactori: Ghenadie Nicu, membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova și România, deținător a numeroase premii, și Cristian Jardan, pe atunci student la Școala de Studii Avansate în Jurnalism. Secretar de redacție: Vitalie Harea, cu o experiență în domeniu de peste zece ani. Contabil-șef: Angela Covaliov. Și eu. Vârsta medie a membrilor echipei nou-formate era de 37 de ani.

Este important de menționat că absolut toți am făcut voluntariat timp de jumătate de an. Nu au existat salarii, nu au existat indemnizații sau onorarii. Dar am început cu entuziasm și vise frumoase.

Pasul III. Stabilirea conceptului ziarului, a design-ului. De fapt, am început de la denumire. Idei au fost multe. Eu, din start, am insistat pe *Expressul*. Îmi plăcea cum sună, știam că există o rețea de ziare *Expressul* în România, știam că există *L'Espresso*,

un săptămânal important în Italia. În plus, și sensul cuvântului „expres” (n.r. care este exprimat clar, explicit; care asigură o deplasare sau un serviciu rapid) este mai mult decât potrivit pentru un ziar. Au existat și alte propuneri: *Opinia*, *Obiectiv*, *Miraza*. *Miraza* înseamnă, conform Dicționarului explicativ al limbii române, oglindă. Ghenadie Nicu susținea, de altfel, că o publicație periodică trebuie să fie, de fapt, oglinda societății. Aducea în prim-plan și renumitul cotidian britanic *The Mirror*. Pe de altă parte, cuvântul „miraza” este absolut necunoscut pe la noi și ne-am gândit că va fi foarte greu de reținut pentru cititori. În cele din urmă, am decis că ziarul se va numi *Expresul de Ungheni*.

În ceea ce privește conceptul, am stabilit imediat, fără prea multe discuții: va fi un săptămânal de informații, analiză și opinii. Vom avea neapărat o pagină de cultură și alta de sport, căci ne doream să demonstrăm că și în afara Chișinăului cultura și sportul ocupă un loc important în viața omului și că avem ce scrie despre acestea.

Design-ul: Vitalie Harea, un bun specialist în domeniu, a venit cu patru-cinci variante. Le-am analizat pe fiecare în parte, au fost făcute modificări peste modificări înainte să alegem varianta finală. Toate întâlnirile și discuțiile noastre aveau loc într-un local din centrul orașului Ungheni. Aveam nevoie însă de un local al nostru.

Pasul IV. Stabilirea localului a fost simplă. În Ungheni activa, de câțiva ani, un Incubator de afaceri, unde li se asigura celor ce voiau să inițieze o afacere condițiile necesare la un preț acceptabil. Am mers și noi acolo. Ni s-a oferit imediat un birou cu patru scaune, o masă, un dulap, un număr de telefon și acces la internet. Aveam nevoie de echipament. Am împrumutat un aparat de fotografiat simplu și ieftin, iar un agent economic ne-a oferit două calculatoare vechi. Ne-am ales și cu o masă veche pe care o văzuserăm aruncată într-un garaj.

Pasul V. Lucrul propriu-zis. Am stabilit că primul număr al *Expresului de Ungheni* urma să apară în 1 noiembrie 2007. Era și o dată semnificativă pentru noi – conținea trei cifre de 1, iar noi ne doream să fim primii în toate: operativitate, calitate, imparțialitate.

Pe 1 noiembrie 2007, a apărut primul număr al ziarului, cu un tiraj de 1.000 de exemplare, pe care le-am distribuit gratis în toate instituțiile din Ungheni, în sate, la companii. Au urmat al doilea, al treilea, al patrulea număr. Toate – distribuite gratuit, pentru că aveam nevoie de promovare.

Banii pentru tipărirea ziarului – aproape 5.000 de lei, i-am scos din propriul buzunar. Între timp, prieteni de-ai noștri din

sectorul neguvernamental și cel de afaceri au venit cu câteva anunțuri și materiale jurnalistice pe care le-au plătit, deși erau conștienți de faptul că eficiența lor ar putea fi foarte mică. Astfel, am reușit să mai adunăm 2.000 de lei, o sumă care ni se părea, la acea vreme, imensă. Primii bani câștigați!

Pasul VI. Urma să anunțăm abonarea la *Expresul de Ungheni* și să mergem din sat în sat, să ne întâlnim cu oamenii, pentru a ne promova ziarul. Inițial, am mers la poștă. Aici a început o adevărată nebulie. Din start am fost „sfătuiți” să fim atenți la subiectele pe care le abordăm, că s-ar putea ca ziarul să nu fie distribuit. Atenție! Era anul 2007. Apoi, a fost tergiversată la maximum semnarea contractului cu Poșta Ungheni. „Vinovatul”, de fapt, era la Chișinău. Ni se refuza acordarea indicelui de abonare, pe motiv că nicăieri în statut sau în certificatul de înregistrare nu figurează numele publicației. În zadar încercam să demonstrăm că în Statut este scris foarte clar: editarea de ziare și reviste – ceea ce însemna că aveam dreptul să edităm un ziar, iar acel ziar trebuia să primească indice de abonare de la Poșta Moldovei.

Ne-am adresat la Camera Înregistrării de Stat, am telefonat la Chișinău, la secția juridică a Poștei Moldovei. Nu am primit un sfat foarte clar. Problema era că, până atunci, marea majoritate a publicațiilor periodice din Moldova era înregistrată la Ministerul Justiției sau obținea statutul de SRL la Camera Înregistrării de Stat cu titulatura PP „denumirea publicației” SRL. Noi aveam acte pentru SC „Miraza” SRL, dar solicitam oferirea unui indice de abonare la ziarul *Expresul de Ungheni*. Încurcătură mare, domnilor!

Juriștii de la Poșta Moldovei nu au găsit o altă soluție decât să ne trimită la Camera de Licențiere. Am mers, trezind nedumerirea angajaților de acolo. Unde s-a mai văzut ca pentru editarea unei publicații periodice să fie nevoie de licență? Iarăși am telefonat la juriștii de la Poșta Moldovei, care ne-au sfătuit să ne adresăm la Ministerul Justiției. Am fost trimiși de la un funcționar la altul, ca, până la urmă, să ni se spună că cel care ar fi putut să ne ofere soluția e în concediu.

Am luat-o de la capăt. Am mers din nou la Camera Înregistrării de Stat și am solicitat să fie, totuși, incluse în Statut cuvintele: *Expresul de Ungheni* – în paranteze, după fraza: „editarea de ziare și reviste”. În scurt timp, ziarul a obținut și indicele de abonare.

Pasul VII. Promovarea și abonarea. Decembrie 2007 a fost o lună de foc pentru noi. Am organizat zeci de întâlniri în școli, grădinițe, în centrele de sănătate, la întreprinderi, pentru a le vorbi oamenilor despre noul ziar. Am colindat raionul în lung și în lat, iar succesul nu a întârziat să apară. După apartia a patru

numere, tirajul la 1 ianuarie 2008 a fost de 1.850 de exemplare. Un tiraj neașteptat de bun, mai ales că unele ziare locale din Moldova, aveau, în acel moment, un tiraj între 600 și 1.200 de exemplare.

Au urmat luni întregi de muncă asiduă, fără ca vreunul din noi să primească salariu. La finele lunii ianuarie, în redacție a început să sune telefonul. Oamenii ne cereau ajutorul, ne invitau la evenimente. Tot atunci, am obținut primul contract serios. AO Făclia ne-a solicitat să le fim parteneri într-un proiect și să edităm un supliment pentru tineri. Au urmat alte solicitări, alte parteneriate. Încetul cu încetul, a început să apară și publicitatea.

În toamna anului 2008, am reușit să obținem primul grant, din fondul de susținere a întreprinderilor mici și mijlocii, creat de Consiliul raional Ungheni. Am obținut 22.000 de lei și astfel am reușit să achiziționăm câte ceva din echipamentul necesar pentru o redacție: un aparat de fotografiat, două calculatoare și un reportofon. La 1 octombrie 2008, a fost lansat și site-ul *Expresul.com*, care ne-a ajutat să devenim și mai cunoscuți. Am început să dăm și primele salarii – câte ...380 de lei.

La finele lui 2008, însă, ne-am trezit cu un tiraj, practic, de două ori mai mic decât cel inițial. Ce s-a întâmplat? Pe lângă faptul că nu am reușit să găsim limbaj comun cu toate oficiile poștale din teritoriu, am înțeles că o parte dintre cititorii noștri nu au fost entuziasmați de conținut. Oamenii, mai ales cei de la sate, nu-și doresc interviuri cu personalități marcante (iar noi, în fiecare săptămână, publicam câte un interviu, special pentru *Expresul de Ungheni*, cu oameni de cultură, scriitori, academicieni), nu-i interesează nici sportul, nici analizele serioase pe marginea unor evenimente. Cititorii preferă subiecte mult mai „pământești”, vor neapărat să aibă horoscopul, programele TV, din când în când bârfe și, dacă s-ar putea, cât mai multe condoleanțe. Aceste lucruri ni le-au spus înșiși cititorii.

Parțial, ne-am conformat. Am renunțat la paginile de cultură și sport și, odată cu aceasta, s-au retras din activitate Ghenadie Nicu și Cristian Jardan care erau, practic, voluntari. Am inclus Horoscopul și Programele TV, am decis să ne axăm pe subiecte sociale, pe istorii de succes, să descoperim oameni noi, să vorbim despre realizările, dar și problemele lor. A fost o decizie bună, iar *Expresul de Ungheni* devenea din ce în ce mai cunoscut și mai apreciat.

În anul 2010, la 28 octombrie, am fost acceptați în Asociația Presei Independente (API) din Moldova, ceea ce ne-a făcut să fim și mai încrezători în ceea ce facem. În 2011, am decis să ne extindem, să transformăm *Expresul de Ungheni* în *Expresul (de Ungheni, Nisporeni și Călărași)*. Ideile noastre au prins contur

grație unui grant oferit de Fundația Est-Europeană în cadrul unui program de susținere a presei. Pe lângă faptul că am reușit să achiziționăm tot echipamentul necesar pentru activitatea noastră, am ajuns și la Nisporeni și Călărași. Din septembrie 2012, denumirea oficială a ziarului este *Expresul*.

În această perioadă, tirajul a variat între 2.300 și 3.400 de exemplare. A crescut considerabil numărul vizitatorilor site-ului, în ultimii trei ani adunând peste jumătate de milion de vizitatori unici, în condițiile în care site-ul reflectă doar evenimente locale.

După șase ani putem spune, fără pic de ezitare, că am reușit. *Expresul* apare săptămânal, în opt pagini A3. În această perioadă, am reușit să adunăm 12 premii, printre care: Debutul Anului 2007 – acordat de Centrul de Jurnalism Independent, Clubul de Presă de la Chișinău și Comitetul pentru Libertatea Presei; premiul I și, respectiv, II, la Concursul național de articole pe tema colaborării moldo-române, secțiunea Localități înfrățite și euro-regiuni, acordat de API în 2007 și 2008; premiul I la categoria Cea mai bună fotografie, acordat de API în anul 2010 și, respectiv, 2012; premiul I pentru promovarea drepturilor persoanelor non-private de libertate, acordat de Institutul de Reforme Penale în 2012; premiul I la categoria Cea mai bună pagină web acordat de API în 2012.

Expresul a fost partener în implementarea a numeroase proiecte și a realizat albumul foto „Orașul Ungheni în imagini” și o carte, „Păduri nisporenene”.

Ce ne dorim în continuare?

Pentru ca un ziar tipărit să se mențină pe val, să fie solicitat și apreciat, e nevoie de eforturi zilnice, de modernizare permanentă și de inovații, dar și de o echipă de profesioniști, de echipament performant, de entuziasm, idei noi și multă energie. Am ajuns la etapa când avem profesioniști și echipament relativ performant, idei, energie și entuziasm. Am reușit ceea ce ne-am propus. Ne dorim, acum, să mărim numărul de pagini, ceea ce ne va permite:

- să creăm pagini speciale de știri pentru fiecare raion în parte, care ar avea genericul: *Expresul de Ungheni*, *Expresul de Călărași*, *Expresul de Nisporeni*;
- să avem o pagină de opinii și analiză;
- să folosim mai multe fotografii, mari și de calitate, astfel ca ziarul să fie mult mai atractiv.

Vom dezvolta în continuare și site-ul *Expresul.com*, pentru că niciodată nu se știe ce ne rezervă ziua de mâine. Consider că trebuie să fim pregătiți pentru trecerea la varianta electronică a ziarului, în momentul în care ar putea să apară premisele pentru

aceasta. Iar acest moment poate veni într-un timp relativ scurt. E posibil și să treacă foarte mulți ani până atunci, de aceea nu renunțăm să muncim și la îmbunătățirea permanentă a calității ziarului. Vom încerca să realizăm și materiale video din regiune, pentru site; să implementăm noi proiecte, să încheiem noi parteneriate, să ne extindem genurile de activitate.

În loc de concluzie

Nu este simplu deloc să menții un ziar în regiune, dar e posibil. În primul rând, pentru că publicațiile regionale și locale au un

specific și, implicit, cititorii lor fideli. În al doilea rând, nu locul sfințește omul, ci invers: omul sfințește locul.

Există foarte multe evenimente importante și oameni interesați și în afara Chișinăului, despre care merită să se scrie, să se vorbească. Oamenii din regiuni au nevoie de ziare în care pot găsi informații din teritoriu, mai ales în condițiile în care presa națională se axează, în mare parte, pe evenimentele din Chișinău. Astfel, cel mai mare viitor îl au tocmai ziarurile locale, cele naționale fiind „înghițite” treptat de către televiziuni și internet, dacă nu vor veni mereu cu inovații.

Lucia BACALU-JARDAN

Lungul drum al digitalizării televiziunii în Republica Moldova

Republica Moldova are obligația ca, până la 17 iunie 2015, să înceteze emisia televiziunii terestre analogice și să treacă la televiziunea digitală terestră. Țara noastră și-a asumat această responsabilitate alături de alte 103 state. Acest lucru e necesar și pentru a evita bruijalele care s-ar întâmpla dacă țările vecine ar trece la televiziunea digitală, iar Moldova ar rămâne la cea analogică. Acordul regional privind planificarea serviciului de radiodifuziune digitală terestră, semnat de Republica Moldova în cadrul Conferinței de la Geneva din 2006, a fost ratificat de Parlament în martie 2008.

Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (MTIC) a elaborat în acest sens un Program de tranziție de la televiziunea analogică terestră la cea digitală terestră, care a fost finalizat la începutul anului. Totuși acest document esențial în tranziția la televiziunea digitală se află în continuare la Guvern, unde așteaptă aprobare de luni de zile. Între timp, termenul limită se apropie cu pași repezi, iar autoritățile întârzie să întreprindă măsuri decisive pentru implementarea noului sistem, modernizarea legislației și, mai ales, pentru informarea populației privind schimbările care vor urma. Pe deasupra, voci din Parlament spun că termenul limită pentru încetarea emisie în regim analog nu va putea fi respectat pentru că Moldova nu va fi gata la timp.

Media Azi a încercat să afle ce presupune digitalizarea la nivel tehnic și legislativ, ce factori țin procesul în loc și ce impact va avea acesta asupra radiodifuzorilor din țară. Astfel, am discutat cu președintele Comisiei parlamentare pentru mass-media, Chiril Lucinschi, cu viceministrul MTIC, Dumitru Parfentiev, cu directorul televiziunii MIR Moldova, Ion Terguță, și cu Victor Gotișan, cercetător media și coautor al raportului „Harta Mediilor Digitale: Republica Moldova”.

Procesul de tranziție la emisia digitală terestră presupune o schimbare a tehnologiei, care va duce la modernizarea televiziunii. În mod teoretic, din 17 iunie 2015, niciun operator de televiziune nu va mai putea emite în format analogic. La acel moment ar trebui să fie funcțional standardul DVB-T2 (Digital Video Broadcasting - Terrestrial), care permite ca pe o singură frecvență să fie creat un „multiplex” - un sub-canal ce poate emite până la 15 posturi TV la o calitate superioară a imaginii și sunetului.

Noul sistem ar avea și servicii suplimentare precum transport de date, TV-mail (poștă electronică prin televizor) și Teletext. Semnalul TV va fi receptat cu ajutorul unor dispozitive numite

„set top box” care pot fi conectate la orice televizor. De asemenea, unele modele de televizoare au astfel de dispozitive de recepție încorporate.

Această tranziție trebuie însoțită de o serie de schimbări legislative, campanii de informare a populației, dar și campanii de dotare a persoanelor fără posibilități financiare cu set top box-uri. Legislația actuală nu conține reglementări privind difuzarea programelor TV în format digital și nici terminologia necesară. Programul elaborat de MTIC prevede astfel de măsuri, însă ele nu pot fi aplicate pentru că aprobarea Guvernului întârzie.

„Urmează să fie create trei rețele de televiziune digitală (multiplexe) cu acoperire națională și până la 21 de multiplexe regionale. Respectiv, când vor fi acordate licențe și create trei multiplexe, vor putea fi vizionate până la 45 de programe TV”, ne-a spus viceministrul MTIC, Dumitru Parfentiev. Totuși există îndoieli legate de eficiența acestui sistem, precum și propuneri din partea oficialilor ca digitalizarea să ia alt traseu.

Digitalizare terestră, prin satelit sau fibră optică – ce alegem?

În prezent, Programul de tranziție este examinat de către Guvern, iar reprezentanții MTIC cred că, în scurt timp, el va fi aprobat. Președintele Comisiei parlamentare pentru mass-media, Chiril Lucinschi, e mai sceptic privind eficiența digitalizării prin eter. „Eu nu văd niciun rost să implementăm sistemul digital prin multiplexe, care este propus și discutat și încearcă să fie promovat de minister, pentru că acest sistem este foarte costisitor și nu reflectă realitatea sau perspectiva noastră”, a declarat pentru Media Azi președintele comisiei.

Chiril Lucinschi este de părere că sistemul digital cu multiplexe este învechit și ar opta pentru dezvoltarea televiziunii prin satelit sau prin rețele de cablu optic (internet). Lucinschi a mai spus că, din moment ce prețul pentru un singur multiplex este de 4 milioane de euro, iar statul se angajează să recupereze doar primul multiplex, administratorii celorlalte își vor recupera foarte greu investițiile, iar radiodifuzorii nu-și vor putea permite să intre în aceste rețele. El a făcut o paralela cu tehnologiile 3G și 4G la telefoanele mobile, insistând că este preferabil ca Moldova să opteze pentru cea mai nouă tehnologie.

„Pot să vă dau exemplu și sistemul 3G. Sunt foarte mulți operatori care au investit în 3G - este un sistem OK, dar pe parcurs a apărut 4G. De ce nu se dezvoltă 4G în Moldova? Pentru că operatorii au investit o grămadă de bani în 3G și banii aceștia încă nu sunt

rambursați. Ei așteaptă să ramburseze investiția pentru 3G și abia apoi să intre cu 4G. Acei care nu au investit în 3G, însă, au posibilitatea să investească direct în 4G și vor câștiga”, a explicat președintele Comisiei parlamentare pentru mass-media.

Lucinschi a propus transmiterea semnalului prin satelit, deoarece investiția necesară ar fi mai mică. O altă opțiune este televiziunea prin internet, prin fibră optică, a spus deputatul. El a adăugat că operatorii de cablu acoperă peste 80% din țară, astfel că această tehnologie ar putea avea o acoperire mare. De asemenea, Lucinschi a spus că termenul de 2015 nu va fi respectat de Moldova și nici nu reprezintă un ultimatum în contextul în care și alte țări și-au amânat digitalizarea televiziunii.

Totuși, cercetătorul în domeniul media Victor Gotișan avertizează că situația ar putea deveni neplăcută în cazul nerespectării termenului limită. „Este regretabil faptul că unii oficiali susțin că după iunie 2015 nu se va întâmpla nimic, că UE și țările limitrofe vor accepta, ne vor înțelege și vor prelunge termenul pentru o altă dată, căci au mai făcut-o. Eu zic să nu ne credem buricul pământului”, a spus acesta.

La rândul său, viceministrul Dumitru Parfentiev a spus că salută implementarea pe piață a diferitelor tehnologii și crede că utilizarea lor nu exclude și lansarea televiziunii digitale terestre. Parfentiev a admis că plata de arendă a unui canal pe satelit poate fi mai mică decât costul de distribuire a semnalului prin televiziunea digitală terestră, însă sunt și aici unele neajunsuri precum dependența semnalului prin satelit de condițiile meteo și necesitatea de instalații suplimentare, antene, decodare, plus servicii care necesită și o taxă de abonament prin contract semnat cu prestatorii.

În ceea ce privește rețelele de fibră optică, ele ar putea fi disponibile, de fapt, unui număr limitat de oameni pentru că este necesară racordarea fiecărei gospodării sau fiecărui sat la internet. „În cazul dat, televiziunea digitală terestră va fi oferită în mod gratuit, reprezentând o parte din dreptul constituțional al cetățenilor privind accesul la informație. Respectiv, ea va putea fi vizionată în condiții de calitate bună din orice colț al Republicii Moldova. Totodată, ne conformăm prevederilor tratatelor internaționale semnate de Republica Moldova”, a spus viceministrul. Parfentiev a atras atenția asupra procesului de digitalizare și din punct de vedere al viabilității, specificând că, în loc de 15 frecvențe care se utilizau până acum, se va folosi doar una.

Frecvențele eliberate, așa-numitul „dividend digital”, vor fi scoase la concurs și vândute operatorilor de telefonie mobilă, ceea ce va aduce beneficii economiei naționale, spune Parfentiev. Acestea vor fi utilizate pentru servicii de internet mobil în bandă largă, în special în mediul rural. În același timp, operatorii de multiplex ar putea cere Consiliului Coordonator al Audiovizualului (CCA)

ca pe pozițiile rămase libere în multiplex să se presteze, în regim criptat, servicii suplimentare (conținut cu valoare adăugată și alte servicii multimedia) prin introducerea sistemului cu cartele de abonament.

Directorul MIR Moldova, Ion Terguță, se arată însă neîncrezător față de ideea că va fi creat mai mult de un multiplex național. „Multiplexul acesta costă în jur de 50 de milioane de lei. Care sunt posturile care pot investi asemenea sume de bani? Unele din ele nici nu pot plăti salariile angajaților, iar să investești atât de mult este practic imposibil. Nu vor exista, pur și simplu”, a spus Terguță.

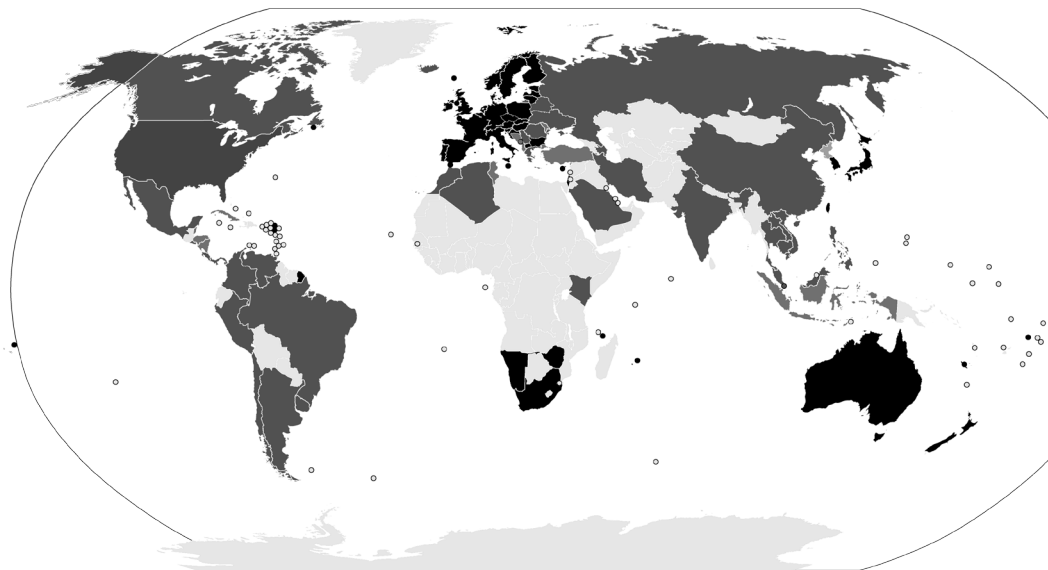
Modificări legislative și proceduri tehnice

Șeful Direcției Control și Digitalizare de la CCA, Victor Pulbere, a declarat, pentru Media Azi, că R. Moldova ar trebui să grăbească procesul de tranziție la televiziunea digitală în contextul în care țările baltice și Ucraina au trecut deja la acest sistem. „Trebuie să fie adoptate amendamente la Codul Audiovizualului, deoarece, în Codul actual, noțiunea de televiziune digitală nu există”, a adăugat Pulbere.

De asemenea, cercetătorul în domeniul media, Victor Gotișan, a atras atenția asupra necesității adoptării cadrului legal. „Cred că guvernarea noastră s-au împotmolit în aspectele tehnice ale procesului. Se vorbește despre multiplexuri, set top box-uri, fibre optice, dar, fără ca acestea să aibă o acoperire legală sau informațională, ele nu înseamnă nimic. Nu poate fi negat faptul că și acestea sunt importante, însă nu mai puțin importante decât perfectarea cadrului legal în domeniu sau explicarea populației a ceea ce înseamnă această digitalizare”, a explicat Gotișan.

Viceministrul Dumitru Parfentiev a spus că, în Programul realizat de specialiștii MTIC, s-au prevăzut modificarea Codului și procedura de acordare a licențelor pentru multiplexe. Astfel, Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației (ANRCETI) ar desfășura un concurs unde ar fi stabilit câștigătorul unui multiplex. Acesta va putea stabili tarifele de utilizare a unui slot în multiplex, însă doar în coordonare cu ANRCETI, pentru a evita o activitate neconcurențială.

CCA ar fi în continuare responsabil de emiterea licențelor pentru poziții în multiplex și ar putea să decidă cine va intra în primul multiplex național. Dumitru Parfentiev a ținut să precizeze că Întreprinderea de Stat „Radiocomunicații” nu va avea parte de tratament preferențial și poate participa la concursul desfășurat de ANRCETI pentru formarea primului multiplex împreună cu ceilalți doritori. Parfentiev a specificat că producătorii multiplexului se vor ocupa doar de crearea și menținerea rețelei, interconectarea cu televiziunile și transmiterea semnalului de la studio până la receptor, însă nu vor avea drept de decizie privind admiterea în multiplex. Totuși Victor Gotișan a amintit

Legendă:

- Tranziție încheiată, semnal analogic întrerupt
- Tranziție încheiată emițătoarele de putere mare, în derulare pentru emițătoarele de putere mică
- Tranziție în derulare, semnal analogic și digital transmise în paralel
- Tranziția încă nu a început, semnal analogic
- Fără intenții de digitalizare, semnal analogic
- Nu există informații disponibile

Sursă foto: Wikimedia Commons

că „Radiocomunicații” deține controlul exclusiv, adică de facto monopolul asupra tuturor rețelelor din țară.

Anterior, Chiril Lucinschi s-a arătat îngrijorat de potențialul impact al procesului de digitalizare asupra pieței publicitare și de un eventual monopol al unor firme private. El a spus că, în condițiile în care există instituții media cu deficit bugetar de 70-80%, este foarte probabil să obțină banii necesari pentru intrarea în multiplex din publicitate – ceea ce poate însemna mai multă propagandă pe post. Lucinschi a precizat că nu vrea ca statul să piardă monopolul tehnic asupra multiplexelor. „M-au surprins pentru că nu poți să ai 15 canale, nu poți să nu controlezi afilierea participanților. Și nu vreau să ne trezim într-o bună sau rea dimineață și să aflăm că monopolul tehnic aparține unui grup privat”.

În ceea ce privește radiodifuzorii regionali, viceministrul Dumitru Parfentiev a indicat că se va discuta și cu aceștia pentru crearea unor multiplexe regionale. Programul de tranziție la televiziunea digitală terestră le recomandă, de altfel, radiodifuzorilor locali să creeze asociații prin care să împartă un multiplex, deoarece pentru ei este o investiție prea mare să intre în multiplexe naționale. Conform calculului estimative ale MTIC, pentru crearea unui multiplex regional va fi necesară o investiție, în funcție de complexitatea reliefului, de aproximativ 2-2,5 milioane de lei.

Campanii de informare și dotarea populației cu set top box-uri

Majoritatea populației nu a fost informată privind toate aspectele legate de trecerea la televiziunea digitală terestră. Viceministrul Dumitru Parfentiev a spus că este prematură începerea promovării Programului atâta timp cât el nu a fost încă aprobat de către Guvern. El a susținut că, în acest moment, se elaborează

mesaje și programe de informare în masă a populației. Pe de altă parte, Chiril Lucinschi a spus că nici deputații, nici guvernul, nici cetățenii nu știu de fapt ce se va întâmpla cu digitalizarea, astfel că nu se poate investi în nicio campanie de informare. „Peste noapte televizorul poate să nu mai arate nimic”, a spus președintele Comisiei parlamentare pentru mass-media.

Victor Gotișan relevă că oficialii discută despre aceste campanii de aproximativ doi ani, fără rezultat. „Toate acestea au fost discutate încă acum doi ani, iar noi am rămas acolo unde eram înainte de 2010. Oficialii susțin că nu există bani pentru aceste campanii, nu știu însă dacă ei nu trișează aici, pentru că încă din 2012 anumite organizații internaționale ofereau atât susținere financiară, cât și de consultanță, însă instituțiile responsabile de acest proces au spus că nu au nevoie de ajutor și că în Strategie au fost prevăzuți bani pentru asta. Ce a urmat, se știe: nimic.”

Programul MTIC prevede și dotarea gratuită a păturilor social vulnerabile cu decodoare digitale. Lucinschi susține că reprezentanții ministerului i-au spus că este vorba despre 120.000 de gospodării, însă crede că numărul este foarte mic. „Eu știu că, dintr-un milion de gospodării, peste jumătate nu vor fi în stare să cumpere (n.r. set top box-uri)”, a estimat deputatul. Criteriile de stabilire a beneficiarilor vor fi coordonate cu Ministerul Muncii și Protecției Sociale, potrivit MTIC.

În prezent, ministerul elaborează un Ghid privind parametrii set top box-urilor și ale modulelor de recepție digitală a televizoarelor, recomandate spre utilizare pe teritoriul Republicii Moldova pentru recepția televiziunii digitale terestre. Conform opiniilor experților, producătorii mondiali propun o gamă largă de set top box-uri, prețul lor variind între 20 și 200 de dolari.

Pregătirile continuă, rezultatele întârzie să apară

N-a mai rămas mult până în anul 2015, însă Moldova mai are foarte mult de făcut până va fi implementat un sistem de televiziune digitală. Dincolo de angajamentele luate față de partenerii internaționali în ceea ce privește digitalizarea, țara noastră riscă chiar mai mult din punct de vedere tehnic – frecvențele analogice vor fi pur și simplu închise în 2015 pentru a evita bruiaje produse de faptul că România și Ucraina vor fi trecut la televiziunea digitală.

Între timp, nu există un Program adoptat care să permită implementarea măsurilor necesare pentru a avansa procesul de digitalizare, nu există un Cod al Audiovizualului care să prevadă noile termene și condițiile în care se vor acorda licențe de emisie, nu există campanii de informare a populației și nici o viziune coerentă la nivel înalt. Pe deasupra, nu se știe dacă multe posturi TV își vor putea permite să intre în multiplexuri și să plătească arenda necesară. Cu toate acestea, televiziunile nu pun presiune pe instituțiile statului pentru a grăbi și a clarifica aceste probleme.

„Vrem, nu vrem, trebuie să ne străduim să rezolvăm această problemă până în iunie 2015, când vine deadline-ul peste noi; altfel riscăm ca toate posturile TV transmise pe teritoriul țării să fie bruiate. Nu pot înțelege, însă, de ce instituțiile media audiovizuale din țară stau așa comod, când ele vor fi primele afectate. Cred că și ele ar trebui să se implice cumva, altfel riscă foarte mult”, a subliniat Victor Gotișan. El a precizat că toate aceste neînțelegeri între instituțiile statului și întârzierea de a aplica schimbările în TV ar putea fi cauzate și de anumite interese financiare sau politice.

Cu mai multe întrebări decât certitudini și aflați în continuare la nivelul discuțiilor fără un rezultat concret, ne îndreptăm cu pași repezi spre stingerea frecvențelor în format analogic. Ce se va vedea ulterior pe micile ecrane din Moldova, nu se știe deocamdată.

Vasile GANCEV

Presă transnistreană în 2013: atac asupra libertății mass-media

A doua jumătate a anului 2013 s-a remarcat în domeniul libertății mass-media din regiunea transnistreană prin închiderea mai multor forumuri pe Internet, unde se publicau materiale cu un diferit grad de credibilitate și autenticitate, care îl criticau dur pe Evgheni Șevciuk, liderul actual al republicii nerecunoscute.

Aceste platforme informaționale („Pridnestrovski soșialinii forum” /*Forumul social transnistrean*/, „Forum Dnestra” /*Forumul Nistrean*/ etc.) nu sunt mijloace de comunicare în sensul tradițional al cuvântului. Însă, ținând cont de răspândirea rapidă a tehnologiei informației și a mijloacelor de comunicare, aceste forumuri au devenit o parte integrantă a procesului de schimb de informații și pot ele însele furniza subiecte de știri sau reacționa rapid la ele.

Din acest punct de vedere, libertatea de exprimare în zonă a primit o lovitură considerabilă. Utilizatorii de Internet spun că site-urile din stânga Nistrului menționate mai sus fie nu se deschid deloc, fie sunt accesibile prin „anonimizatori”. Pentru cei care îl critică pe Evgheni Șevciuk, închiderea forumurilor a servit drept un nou pretext de atac, deoarece adversarii liderului transnistrean au considerat neconcludente argumentele pretinselor oficialități de la Tiraspol precum că aceste resurse de Internet conțineau în exclusivitate acuzații, zvonuri și bârfe denigratoare la adresa ultimilor.

Pe de altă parte, după afirmațiile persoanelor apropiate de Evgheni Șevciuk, forumurile de pe Internet nu cad sub incidența legii locale în vigoare, „cu privire la mijloacele de informare în masă”, conform căreia din categoria mass-media fac parte acele redacții care își fac publice adresele, numele și alte informații cu privire la fondatori, redactori-șefi etc. Astfel, conform lor, deoarece site-urile închise nu au nici fondatori, nici redactori, nici adrese poștale „vii”, ele nu pot fi atribuite la mass-media și, prin urmare, închiderea lor nu poate fi un motiv plauzibil pentru acuzații de încălcare a libertății de exprimare.

În rest, presa transnistreană continuă să lucreze în regim obișnuit. Funcționează două posturi TV republicane: „Pervii Pridnestrovski” /*Primul transnistrean*/ și „Televidenie svobodnogo vîbora” /*Televiziunea opțiunii libere*/. Radioul de stat și postul privat de radio „Inter FM” acoperă în continuare întregul teritoriu al autoproclamatei republici. Ziarele oficiale „Pridnestrovie”, „Adevărul Nistrean” și „Gomin” apar în trei limbi și sunt instituții de presă scrisă ale oficialităților transnistrene

nerecunoscute. Agenția de știri „Novosti Pridnestrovia” (*Știrile Transnistriei*, succesor al agenției „Olvia-press”) rămâne a fi principalul purtător de cuvânt al pretensei conduceri locale în spațiul virtual, și i se opun câteva mijloace de informare care există un timp deja destul de mare – Tiras.ru și Dniester.ru. Recent, a apărut încă un site de știri, Lentapmr.ru, care nu este oficial, dar în general continuă politica informațională a conducerii transnistrene.

Un eveniment insolit în viața presei transnistrene a fost numirea neașteptată pentru multă lume a cunoscutei jurnaliste de la Chișinău, fosta șefă a direcției de programe tematice la „Publika TV”, Elena Pahomova, în funcția de redactor-șef al postului TV „Pervii Pridnestrovski”.

Pe de o parte, acest lucru a cauzat reacții diametral opuse. La Chișinău Pahomova este criticată pentru „plecarea la separatisti”, iar Tiraspolul se miră de venirea jurnalistei „de la un post românesc”. Pe de altă parte, rămâne neclar dacă această numire a fost determinată mai mult de motive politice (fapt care, la rândul său, trezește speculații privind înțelegerile de culise ale autorităților de pe cele două maluri) sau de o abordare pur profesională. Însăși Elena Pahomova a negat fără a intra în detalii existența unor motive politice. La Tiraspol însă comentariile privind această numire sunt destul de rezervate.

Chiar la sfârșitul anului s-a produs un eveniment relevant având însă o semnificație negativă. La conferința de presă din 26 decembrie Evgheni Șevciuk, în mod surprinzător, a atacat jurnaliștii de la biroul din Tiraspol al agenției ruse de știri „Novii Reghion”. Lucrurile s-au precipitat. „Mă îngrijorează situația drepturilor de muncă ale jurnaliștilor transnistreni, care se află pe teritoriul Transnistriei, angajați ai agenției „Novii Reghion”, a spus Șevciuk. Declarația sa trăda o amenințare prost camuflată: „Vom veni la voi în vizită și vom avea o discuție consistentă. Așteptați-ne. În orice caz, dacă voi fi ocupat eu, atunci serviciile speciale vor veni să apere drepturile de muncă ale cetățenilor transnistreni care lucrează în instituțiile mass-media”.

În ziua următoare, la redacția „Novii Reghion” din Transnistria a venit reprezentantul procuraturii republicii autoproclamate pentru a verifica respectarea legislației. Formal, această verificare se referea la toate instituțiile mass-media de pe malul stâng, dar evenimentele ulterioare au demonstrat că ținta principală a fost anume „Novii Reghion”. Reprezentantul procuraturii s-a interesat de condițiile de muncă ale jurnaliștilor, i-a întrebat dacă

Politica și economia modelează mass-media din Moldova

Jan M. Larson este profesoară asociată la Departamentul Comunicare și Jurnalism al Universității din Wisconsin-Eau Claire din Statele Unite ale Americii. În vara anului 2013, Larson a vizitat Moldova împreună cu un grup de studenți și a realizat interviuri cu mai mulți profesioniști media din țară. Ulterior, ea a analizat datele colectate din presa centrală și locală, inclusiv de la Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI), și a scris o analiză despre peisajul media din Moldova și provocările sale. Acestea sunt concluziile sale pentru revista Mass Media în Moldova.

Vasile Botnaru și-a început cariera de jurnalist pe timpul când Moldova era încă o republică sovietică. A fost o perioadă cu mai multă propagandă decât jurnalism, după cum își amintește cunoscutul om de presă.

Peste patru decenii și o schimbare semnificativă în soarta politică a națiunii, Botnaru, care este acum director executiv al Radio Europa Liberă în Moldova, așteaptă ca presa moldovenească să ajungă la viziunea sa de presă independentă și nepărtinitoare. El știe că este posibil, dar complicat. „Colegii noștri sunt atât de deștepti și perseverenți”, spune el. „Din păcate, problemele nu pot fi rezolvate prin jurnalism”.

Botnaru, colegii săi de breaslă, politicienii și publicul sunt de acord că peisajul presei de știri din Moldova este caracterizat de incertitudine și schimbare. În cadrul unor interviuri profunde realizate în decursul ultimilor trei ani (de către autoarea articolului, n.r.), personalități politice și jurnaliști au afirmat că printre provocările principale în calea dezvoltării pluraliste a presei de știri din Moldova se numără manipularea politică și problemele economice ale mass-media. În pofida unui viitor incert, toți își exprimă certitudinea privitor la faptul că Moldova și presa de știri de aici vor edifica o presă demnă de tânăra democrație.

O țară nouă

Fostă republică sovietică, țara și-a dobândit independența în 1991, însă restricțiile asupra presei caracteristice pentru epoca sovietică au continuat în timpul guvernării comuniste până la alegerile din 2009 și protestele cetățenilor ce au urmat. Legislația cu privire la presă a fost actualizată în 2010, oferind instituțiilor mass-media mai multă libertate și independență. Codul deontologic a fost adus și el la zi, și peste 100 de instituții de presă din R. Moldova au semnat documentul.

Manipularea politică

Deși populația țării are acum un acces mai mare la știri și informație decât vreodată în trecut, persistă o îngrijorare generală că opiniile exprimate sunt lipsite de transparență și independență de interesele politice și economice promovate de diverse forțe din R. Moldova și din străinătate. Fostul jurnalist, acum politicianul Dumitru Diacov spune că parlamentul curent se implică activ în perfecționarea cadrului legal privind chestiuni ce vizează activitatea presei.

Vara aceasta, Diacov a menționat că se dorește o presă liberă și independentă, care să nu fie asociată cu politica și care să se poată afla în opoziție. „Putem spune că, pe moment, avem o presă oarecum liberă”, precizează el.

Într-adevăr, organizațiile internaționale ce se ocupă de monitorizarea stării mass-media au mutat recent Moldova din categoria „neliberă” în cea de „parțial liberă”. Iar în noiembrie 2013, Moldova s-a clasat prima în rândul celor șase țări din Parteneriatul Estic după indicele libertății presei. Celelalte state sunt Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia și Ucraina.

Dincolo de clasamente, jurnaliștii își asumă riscuri publicând materiale de problemă. Fondatoarea și directoarea de mulți ani a ziarului de investigații ce se bucură de respect în țară, „Ziarul de Gardă”, Alina Radu a înfruntat numeroase probleme motivate politic. După ce s-a confruntat cu un proces pentru defăimare în 2010, Radu a așteptat timp de câțiva ani ca instanțele să decidă dacă sancțiunea de 500 000 de lei îi va fi aplicată ziarului ei. Asemenea procese sunt obișnuite pentru presa din Moldova și, recent, Mihai Poalelungi, președintele Curții Supreme de Justiție din R. Moldova, a declarat să va încerca să promoveze reintroducerea pedepsei penale pentru defăimare.

Intimidarea fizică este rară, dar nu e nemaiauzită. Oleg Brega de la Curaj TV a spus că un reprezentant al conducerii unei universități l-a atacat în timpul filmării unui interviu despre corupția din universitate în timpul examenelor și admiterii. Un alt fost jurnalist, Ernest Vardanean, a afirmat că el a părăsit profesia de jurnalist după ce a fost arestat și ținut în închisoare de către autoritățile secesioniste din stânga Nistrului deoarece a scris articole în care critica liderii nerecunoscuți de la Tiraspol.

Dacă procesele judiciare și amenințările nu funcționează, există alte forme de intimidare, mai subtile, spun jurnaliștii. Marina Liță, reporter la cotidianul „Adevărul” din Chișinău, spune că nu i s-a întâmplat să i se propună bani, dar știe despre asemenea

cazuri. „La sfârșitul lunii vin facturile, și nimeni nu întreabă despre integritate.”

Însă de integritate jurnaliștii au cea mai mare nevoie, spune Ludmila Andronic, președintele Consiliului de Presă din Republica Moldova. Fiind o jurnalistă cu mai mult de zece ani de experiență în calitate de reporter și redactor de ziare și reviste, Andronic menționează că mita este un lucru obișnuit. „Politicienii plătesc pentru articole pozitive despre sine sau pentru articole negative despre oponenți”, spune ea.

Andronic a aderat la Consiliu pentru a lucra în calitate de avocat al publicului și pentru a face jurnaliștii responsabili. Nouă cetățeni și reprezentanți ai mass-media, care fac parte din Consiliu, efectuează monitorizarea jurnaliștilor și instituțiilor mass-media. Andronic pledează pentru autoreglementare în domeniu și susține că jurnaliștii trebuie să reziste în fața tentației de a se vinde pentru bani. „Fie lucrezi pentru politicieni, fie faci jurnalism”, afirmă ea.

Însă atâta timp cât politicienii finanțează mass-media, jurnaliștii nu vor fi independenți, susține Nadine Gogu, directorul Centrului pentru Jurnalism Independent. „Politicienii stau în umbra jurnaliștilor”, susține Gogu. „Se simte că nu este multă presă independentă”.

CJI lucrează cu jurnaliștii și managerii instituțiilor media din țară, oferind seminare de instruire, monitorizând mass-media și oferind servicii de asistență și consultanță juridică. Într-un efort de a reduce influența politică și de a promova o presă independentă, CJI insistă asupra adoptării legislației care ar face transparentă proprietatea mass-media. Cunoașterea faptului cui îi aparțin instituțiile mass-media, explică Gogu, ar putea preveni situația în care politicienii s-ar ascunde în spatele presei pentru a-și promova agendele personale.

Parlamentarul democrat Dumitru Diacov Diacov susține propunerile legislative sprijinite de CJI care reclamă transparența proprietății mass-media și care se află de mai mult timp în comisia parlamentară de profil. În plus, el susține că dorește interzicerea deținerii proprietății mass-media de către persoanele afiliate politic, însă înțelege că nu toți colegii săi din parlament împărtășesc această viziune asupra presei. Politicianul dă vina pentru mișcarea lentă spre o mai mare independență a presei pe colegii săi comuniști.

Diacov este de părere că presa ar trebui să fie a patra putere în Moldova – un mediator. „Jurnalismul ar trebui să fie o sursă credibilă de informații, și nu un instrument politic”, susține el.

Chiril Lucinschi este președintele Comisiei parlamentare pentru mass-media, care se angajase să promoveze în Parlament proiectul de lege privind proprietatea mass-media. Deși el, la

fel, susține legislația care impune transparența proprietății mass-media, spune că „nu este atât de ușor” să-i convingi pe alți politicieni să se alăture la proces. Lucinschi menționează că orice lege privind proprietatea mass-media ar trebui de asemenea să prevadă ca proprietarii de instituții media să-și descopere sursele de venit.

„Noi dorim ca oamenii să cunoască proprietarul companiilor de mass-media din Moldova”, afirmă Lucinschi, observând că criticii presupun precum că mass-media în Moldova abundă în partizanat din cauza lipsei de transparență a proprietății.

Totuși, și Lucinschi, și Diacov consideră că problema manipulării politice nu se limitează la planul intern. Manipularea se extinde dincolo de hotare, aruncând politica și economia pe un câmp minat plin de implicații pentru viitorul mass-media de știri din R. Moldova.

O economie politizată

Conform Indicelui libertății economice din 2013, Republica Moldova are o rată oficială de șomaj de 6,7%. Alte organizații internaționale susțin că rata reală de șomaj ajunge la 40%. Moldovenii de mult timp au fost nevoiți să părăsească țara în căutare de lucru pentru a-și susține familiile rămase acasă. Veniturile pe cap de locuitor sunt estimate la 3 373 de dolari americani. Salariul mediu lunar este în jur de 277 de dolari americani, situând Republica Moldova printre țările cele mai sărace din regiune.

Pe măsură ce atât Orientul, cât și Occidentul au înțeles importanța strategică a Moldovei, manevrele financiare și politice s-au intensificat. Ajutorul din Occident vine din partea ONG-urilor și altor entități din țările europene și SUA. Și Rusia are o prezență semnificativă în economia din R. Moldova.

Aproape de sfârșitul anului 2013, viceprim ministrul rus a ajuns pe primele pagini ale ziarelor din întreaga lume când a emis amenințări nu tocmai voalate, exprimându-și public speranța că moldovenii nu vor îngheța în iarna care vine. Republica Moldova se bazează pe gazul rusesc pentru încălzire.

În ultimele luni, Rusia de asemenea a interzis importul vinurilor moldovenești, unul din principalele produse de exportat ale țării, și a amenințat cu retragerea vizelor de lucru pentru zeci de mii de moldoveni care muncesc în Rusia pentru a-și întreține familiile. În sectorul privat, o firmă din Rusia a câștigat contractul pentru administrarea aeroportului principal al țării, Aeroportul Internațional Chișinău, pentru următorii 49 de ani.

Uniunea Europeană continuă să ofere Moldovei speranța aderării dacă aceasta va continua să meargă pe calea democratizării societății, care include măsuri de combatere a corupției și reforma justiției. Călătoriile fără vize ale cetățenilor Republicii

Moldova în țările din Europa de Vest vor face ca muncitorii moldoveni să depindă mai puțin de Rusia. Ambasadorul SUA în Republica Moldova, William Moser, într-un interviu din toamna aceasta pentru Radio Europa Liberă, a îndemnat Moldova să continue acțiunile de pe agenda de integrare europeană și a chemat moldovenii să-și exercite influența politică.

Avem speranța, spune Nadine Gogu de la CJI, că integrarea europeană va continua să stimuleze jurnalismul moldovenesc spre o independență mai mare.

Pe fundalul mișcărilor politice, chiar și într-o țară saracă așa ca Republica Moldova instituțiile mass-media mari implică câștiguri potențiale mari. Politicianul Lucinschi estimează că doar domeniul audiovizual are o cifră de afaceri de peste 13 milioane de euro anual, creând condiții pentru ingerințe politice. „Dacă vom putea soluționa această chestiune în Moldova cu resurse financiare”, spune el, „vom putea rezolva multe probleme”.

O mare problemă este faptul că instituțiile mass-media din Rusia și România inundă eterul din Republica Moldova, consideră Lucinschi, ceea ce rezultă într-un „mediu competitiv extrem de încărcat”. După el, situația aceasta lasă „un spațiu mic, neconfortabil” pentru mass-media din Republica Moldova.

Și acest spațiu mic atrage puțin venit din publicitate. „Presa moldovenească nu știe cum să facă bani”, e părerea Ludmillei Andronic, reprezentanta Consiliului de Presă. „Aceasta este în special problema presei scrise. Este un dezastru.”

Dar nu orice dolari din publicitate sunt buni. Andronic notează că în primul deceniu post-sovietic mass-media din Republica Moldova suferă de lipsa de publicitate, deoarece nimeni nu cunoștea cum se folosește publicitatea pentru a vinde produsele. Când companiile au început să facă reclamă produselor lor, bunăstarea presei s-a îmbunătățit într-un timp scurt. Dar după ce a lovit și apoi s-a adâncit criza politică, mediul de afaceri a micșorat cheltuielile pe publicitate. Publicitatea electorală ce a urmat din partea fracțiunilor politice oponente a ușurat un pic situația, dar a cauzat și o influență politică suplimentară.

Găsirea unui model financiar care ar asigura stabilitatea domeniului și în același timp ar evita bizuirea excesivă pe partide politice este esențială pentru constituirea unei presei independente și nepărtinitoare, consideră Liliana Vițu (angajată la CJI în perioada realizării prezentului articol, actualmente purtătoare de cuvânt a prim-ministrului Iurie Leancă). „Multe vin din independența economică”, spune Vițu. „...când știi că poți achita salarii angajaților tăi...”

Pentru a nivela terenul de joc dintre presa moldovenească și instituțiile mass-media internaționale, Lucinschi intenționează să creeze până în 2015 o platformă nouă pentru media online. Platforma ar necesita mai puține cheltuieli de întreținere și ar putea îmbunătăți jurnalismul, spune el, dacă statul ar putea „oferi condiții mai bune pentru mass-media”.

Schimbarea e iminentă

Pe lângă consolidarea unui mediu mai favorabil pentru presa moldovenească, Lucinschi de asemenea consideră necesară o pregătire mai bună a jurnaliștilor. Aceasta, spune el, va necesita susținere și neimplicare din partea politicienilor. Parlamentul trebuie să nu mai stea în cale și să permită jurnaliștilor să-și asume responsabilitatea pentru producerea unor știri corecte din punct de vedere deontologic și independente. El susține că va fi sarcina Consiliului de Presă și a organizațiilor precum este CJI să responsabilizeze jurnaliștii și instituțiile mass-media. „După părerea mea personală, este important să li se ofere jurnaliștilor o comunitate”, a spus Lucinschi. „Statul trebuie să atribuie funcțiile de sancționare acestor organe de autoreglementare.”

Până nu se va schimba peisajul politic, prezice Vasile Botnaru de la Radio Europa Liberă, independența reală va fi evazivă. „Chiar dacă un jurnalist are intenții bune, în Moldova este dificil să obții rezultate bune”, afirmă el. Botnaru consideră că pot fi numărați pe degetele de la o mână politicienii care NU au fost educați în perioada sovietică, care nu au rădăcini în acele timpuri. Va fi nevoie de o masă critică de politicieni cu opinii și valori noi, susține el, pentru a asigura accesul moldovenilor la o presă independentă și nepărtinitoare.

Punctul său de vedere e în rezonanță cu cele ale colegilor lui, cum ar fi reporterul de la „Adevărul”, Marina Liță. „Politicienii pur și simplu nu pricep că rolul nostru constă în a arăta publicului de ce are nevoie el, și nu de ce au nevoie politicienii”, punctează Liță.

Pe măsura înaintării jurnalismului din R. Moldova spre o libertate mai mare, se pare că în cele din urmă viitorului unei presei independente și nepărtinitoare ar putea depinde nu doar de jurnaliști, ci și de politicieni. Din acest motiv, jurnaliștii privesc la alegerile din 2014 ca la un moment decisiv pentru soarta presei din Republica Moldova.

Jan M. LARSON

„Moldova este într-un soi de feudalism în ceea ce privește jurnalismul”

Doru Petruți este directorul Institutului de Marketing și Sondaje (IMAS) Chișinău din 2004, atunci când a venit în Moldova de la filiala din București. Primele studii de audiență au fost realizate în 2004, la comanda Centrului pentru Jurnalism Independent (CJI), fiind lansate bianual pe parcursul a câțiva ani. De-a lungul timpului și mai ales după 2008, IMAS a devenit una din cele mai solicitate instituții de sondaje de audiență TV din Moldova. Acum, IMAS realizează studii de piață, studii sociale, politice, de audiență, testări de reclame și produse, consultanță în comunicare și politică, adunând peste 50.000 de interviuri și 200 de focus grupuri numai în 2013.

În ce măsură credeți că reflectă presa realitatea, cât este de obiectivă?

Depinde despre ce realitate vorbim. Despre cea politică? Mi-e greu să vorbesc în concepte atât de generale și nu pot evalua toată mass-media. Ar fi o evaluare strict personală și nicidecum în baza unui studiu foarte serios. La modul general, eu cred că lucrurile s-au schimbat foarte mult din 2009 încolo și vedem din studii sociologice cum s-au schimbat „pattern-urile” (n.r. tiparele) de prelucrare a informației. În primul rând, diversitatea e foarte mare. Internetul are o evoluție extraordinară. Zilele astea chiar mă uitam ce impact au blogurile și bloggerii în ecuația politică. Acum trei-patru ani, vorbeam de o influență de 2%, 3%; astăzi avem 15%. Sunt evoluții extraordinare. Sunt fenomene sociale foarte interesante.

Acum, dacă discuția este despre cât de corecți, de relevanți sunt jurnaliștii... Nici nu știu ce concept aș putea folosi legat de prestația mass-media. Eu cred că prestațiile lor trebuie privite din unghiul aceluși canal TV sau trust media pe care îl reprezintă. Personal, n-am o problemă că trustul media respectiv încurajează nu știu ce partid politic sau îi promovează interesele – atâta timp cât lucrurile acestea se știu și noi ne luăm măsurile de rigoare. Pentru mine contează mai mult calitatea argumentării, indiferent dacă e făcută dintr-o perspectivă sau alta. Mi-e greu să spun. Aș compara cu situația României de dinainte de aderarea la UE, în anii 2005-2007, presa mi s-a părut în acel moment cea mai liberă. După care a început și ea să fie oligarhizată și cumpărată.

Întorcându-ne la bloggeri. Aveți o explicație privind creșterea influenței acestora?

Ea ține, în primul rând, de creșterea penetrării gospodăriilor cu calculatoare, cu internet, mai ales în mediul rural. Aici a fost în ultimii patru ani cea mai mare creștere. Avem o țară în care

viteza și calitatea internetului sunt foarte ridicate față de alte țări europene, unde plătești 100 de euro pe abonament. Altă explicație este noutatea abordării pe care o au bloggerii față de alte mijloace de informare în masă. Finețea și faptul că ei pot să-ți spună – știu eu? – ce șervețel și ce salam are politicianul respectiv la întâlnire. Acestea sunt lucruri ce captează atenția. Este discutabil dacă și acești bloggeri sunt relevanți, produc materiale de calitate și pot ajuta sau nu la ceva.

În legătură cu cel mai recent barometru socio-politic lansat pe 20 noiembrie, se observă că mass-media a ocupat din nou locul doi la capitolul încrederea populației.

Da, peste 50%. Numai că acela e un procent cumulativ, general. Niciun trust media sau niciun canal de televiziune sau publicație nu atinge singur(ă) 50%. Per total, prestația mass-media este apreciată, dar dacă e să vorbim despre un canal sau altul, sau un ziar sau altul, deja lucrurile stau foarte diferit și procentele sunt mult mai mici.

Dar de ce au oamenii atâta încredere în mass-media?

S-au creat taberele politice *NOI* și *EI*. Oamenii au impresia că doar jurnaliștii mai sunt cei care, cât de cât, le iau apărarea; cumva, mass-media joacă rolul de pază în societate. Jurnaliștii

le arată cum stau lucrurile în realitate și încearcă să-i protejeze. Oamenii se identifică și sunt de acord cu acțiunile mass-media; dar, atenție! La modul general și privind global. Asta nu înseamnă că sunt persoane care au încredere în toate canalele de televiziune sau toate ziarele.

Cine influențează mai mult: societatea pe mass-media sau invers?

Eu cred că influența nu este unidirecțională. Dar influența mass-media este mult mai mare decât „feedback-ul” (n.r. replica) venit pe cale inversă. Deocamdată, televiziunea influențează societatea în proporție de 70% și are un impact extraordinar, pentru că oamenii, în continuare, consideră că realitatea este ceea ce văd la televizor. Lucru, de altfel, fals.

Acest procent este valabil pentru întreg teritoriul Republicii Moldova?

Sunt diferențe, dar diferențele sunt marcate de mediul de rezidență urban-rural. „Pattern-ul” de prelucrare a informației ține foarte mult și de numărul de surse pe care le ai la îndemână. Dacă ai un canal TV care se prinde destul de prost, mai ții și un radio. Dar dacă ai 120 de canale TV și internet și crești într-un mediu în care informația circulă foarte mult, lucrurile se schimbă.

Ce tip de emisiuni preferă să vizioneze moldovenii?

E greu de spus la modul general. Vorbim de preferințe în funcție de vârstă, gen, ocupație. Dacă vorbim de femeile care stau acasă, acestea preferă telenovele, seriale. Dacă vorbim de tineri, preferă mai mult muzică, filme, divertisment. Dacă vorbim de persoanele peste 45 de ani, vedem că ei caută un divertisment cu reminiscențe, show-uri din acestea foarte mari din Rusia. Vorbim de preferințe și în funcție de limbă, pentru că limba e principalul predictor de consum media. Sigur că dacă vorbești limba rusă, atenția ta e îndreptată spre canalele în care găsești foarte mult content în limba rusă.

Pentru că ne apropiem de acest moment, spuneți-ne cum a reflectat mass-media din Moldova temele europene și, în special, summitul de la Vilnius?

(n.r. reflectă câteva clipe) Într-o măsură foarte mare, dar numai de câteva săptămâni. După părerea mea, sunt lucruri care trebuia făcute încă din 2010-2011, pentru că acestea, de fapt, sunt temele campaniei cu care forțele de dreapta au câștigat alegerile. Trebuia încă de atunci să transmită cât mai multă informație despre ce înseamnă spațiul european, ce valori sunt acolo, care sunt pașii care urmează etc. Acum e timp doar pentru a discuta despre acest acord de asociere care nu echivalează cu aderarea la UE. E un acord, urmează niște obligații. Sunt niște angajamente pe care Republica Moldova și le ia, dar de acolo și până la aderare e cale lungă.

În barometrul IMAS sunt notabile și opțiunile cetățenilor

în ceea ce privește preferința pentru Europa sau Uniunea Vamală – diferențele sunt foarte mici.

E un echilibru, numai că a crescut segmentul celor care vor și într-o parte și în cealaltă. Asta spune foarte multe despre lipsa de coerență și despre lipsa de informare în legătură cu aceste probleme. Să nu credeți că oamenii, dacă nu știu foarte multe despre „uniunea care nu există”, cea Estică, atunci știu mai multe despre UE. Contactele cu spațiul european sunt minime și la nivel cultural, și la nivel de călătorii. Oamenii știu că, în principiu, acolo se trăiește mai bine și au salarii mai mari. Dar cum au ajuns ei la concluzia asta? De ce e nevoie să ajungi acolo? Ce trebuie să faci ca să ajungi la un nivel al bunăstării? Aceste lucruri nu prea se discută.

Însă presa din Moldova este „europeană”?

Punctul meu de vedere este al unui sociolog care urmărește presa. Depinde și cu ce faci comparațiile. Eu mă uit foarte mult la TV5 Monde. Dacă ar fi să fac comparație cu ei, atunci suntem, poate nu chiar în Evul Mediu, dar într-un soi de feudalism în ceea ce privește jurnalismul. Nu găsesc în mass-media din Republica Moldova analize foarte serioase. Senzația mea e că multe sunt pe deasupra și sunt foarte mult influențate de patronul la care lucrezi. Am urmărit traseul sau ceea ce scriau jurnaliști de renume din Republica Moldova care au lucrat într-un anumit trust media și mă bucur foarte mult pentru cei care au plecat de acolo pentru că au revenit, în sfârșit, la modul lor natural de a scrie, de a gândi, care are și conținut.

Sunt vinovați doar patronii pentru starea jurnalismului în Moldova?

Cauza cred că e legată și de sărăcie. E o piață mică, nu poți lucra într-o sută de părți. Nu poți să te angajezi la o sută de patroni, aici sunt numărați pe degetele de la o mână. Nu ai o ofertă atât de vastă. Atunci ei (n.r. jurnaliștii) trebuie să se încadreze în niște rigori care nu sunt neapărat pe gustul lor. Și cred că sărăcia i-a determinat... Îmi pare rău că unii dintre ei se vând pe bani foarte puțini. Dar fiecare își alege cum doarme și ce face mai departe.

Care ar fi soluția?

Mass-media e doar o roțiță în societatea asta. Mass-media e învățată și ea de alte roțițe. Angrenajul acesta nu este valabil doar pentru industria de măsurare sau doar pentru economie sau mass-media. Lucrurile acestea se reglează de sus în momentul în care are loc o proiecție corectă a factorului politic. Cred că lucrurile se reglează natural în condițiile în care ai o clasă politică ce are o anumită voință și face lucruri pentru a implementa ceea ce a spus în campania electorală. În momentul în care ai o clasă politică ce face altceva și și-a propus alte obiective decât bunăstarea publică, asta transformă și mass-media, și justiția, și multe alte instituții. Ne transformă și pe noi ca indivizi.

Vasile GANCEV

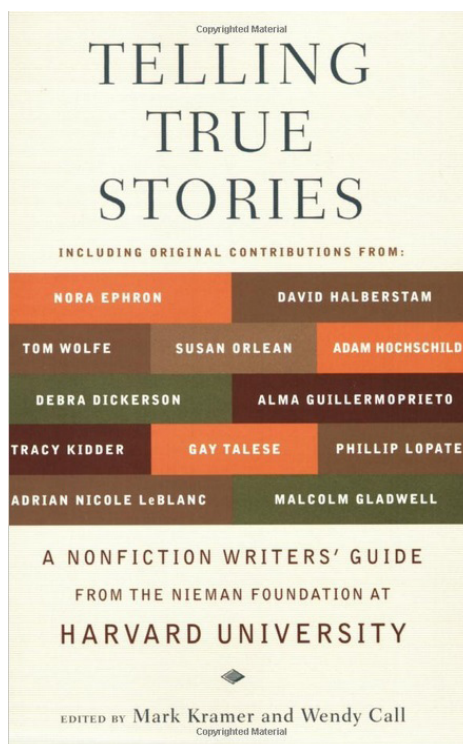
Telling True Stories: A Nonfiction Writers' Guide from the Nieman Foundation at Harvard University

Desecole întregi, jurnaliștii și scriitorii de non-ficțiune literară împrumută din „uneltele” romancierilor pentru a prezenta situații reale într-o manieră mai personală, mai aproape de cititori și mai pe înțelesul acestora. Ei construiesc personaje pe care le plasează în decoruri, scene și le atribuie dialoguri.

Această abordare a poveștilor reale, deși oferă farmec, culoare și profunzime realității, a fost întotdeauna mai susceptibilă subiectivității și chiar invențiilor de dragul artei. În America anilor '60, când marii Tom Wolfe, Truman Capote și Gay Talese botezau această nouă formă de jurnalism – „noul jurnalism” sau „jurnalismul literar” – și o făceau faimoasă în întreaga lume, regulile și limitele erau mult mai elastice. De-a lungul timpului, odată cu creșterea numărului de controverse apărute în urma publicării unor povești mai puțin reale și cu stabilirea unor norme etice mai solide, lucrurile s-au schimbat pentru jurnaliști și scriitori. Cititorii vor să știe cum se documentează aceștia, ce dovezi pot aduce în susținerea argumentelor lor și câte din cele scrise s-au întâmplat întocmai în realitate. Întrebarea practicienilor de astăzi este dacă jurnalismul și arta se pot îmbina fără a se limita reciproc sau dacă jurnalismul literar și, în același timp, etic este o simplă utopie.

Colecția „Telling True Stories: A Nonfiction Writers' Guide from the Nieman Foundation at Harvard University”, editată de Mark Kramer și Wendy Call și lansată în 2007, vine în întâmpinarea tuturor provocărilor și întrebărilor pe care jurnaliștii și scriitorii din acest domeniu le-ar putea avea.

Cartea este construită sub forma unui ghid ce conține scurte eseuri scrise de peste 50 de jurnaliști americani respectați și influenți în această sferă, majoritatea câștigători ai Premiului Pulitzer: Tom Wolfe, Gay Talese, Walt Harrington, Katherine Boo, Susan Orlean, John McPhee și o sumedenie de mari nume care au scris pentru *The Atlantic Monthly*, *The New Yorker*, *The New York Times* sau *Washington Post*.

sursa foto: <http://www.amazon.com>

Poveștile inspiraționale și pline de sfaturi esențiale ale giganților non-ficțiunii literare au fost culese între copertile ghidului de editorii Mark Kramer și Wendy Call – ei înșiși legende în domeniu – în urma discursurilor susținute de cei dintâi, an de an, la conferința de „storytelling” (n.r. povestit, narat) a prestigioasei Fundații Harvard Nieman pentru Jurnalism Narativ, asociată faimoasei universități din SUA. Aceștia povestesc despre meseria lor, principiile pe care le respectă în exercitarea acesteia și de ce, cum aleg un subiect bun, cum structurează un material și cum își promovează munca.

„Telling True Stories” (n.r. „A spune povești reale”) țintește în special către jurnaliștii din noua generație, cei care vor să facă o schimbare în carieră și să încerce non-ficțiunea literară, profesioniștii din radio și TV, dar și scriitorii de ficțiune și non-ficțiune. Atracția principală a acestei lecturi, pe lângă oportunitatea de a citi sfaturi de la cei mai de succes autori americani din ultimele decenii (Gay Talese are 81 de ani și lucrează în industrie de peste 60 de ani), este abordarea acestora, sinceritatea cu care povestesc și nivelul de intimitate pe care îl stabilesc cu cititorii.

„Poveștile ne învață să gândim empatic, să înțelegem ceva cu adevărat”, scrie mexicana Alma Guillermoprieto, în vreme ce Loung Ung mărturisește: „Scriu pentru că vreau ca cititorii mei să treacă la acțiune”. Narațiunile sunt sufletul nostru, scrie Jaqui Banaszynski, și trebuie să le scriem și să le edităm din toată inima – „povestește-le de parcă sunt tot ceea ce contează. Este important să faci asta de parcă nu există nimic altceva mai valoros”, continuă laureata Premiului Pulitzer.

Împărțită în nouă secțiuni („Invitație la narațiune”, „Găsirea, documentarea și relatarea unui subiect”, „Construirea unei structuri” etc.), cartea îmbină candoarea mărturisirilor și experiențele personale ale scriitorilor cu dezvăluirea unor tehnici extrem de practice și aplicabile pentru jurnaliști și editori. „Citiți. Citiți cărți bune de non-ficțiune, iar când găsiți

un reporter pe care îl admirați, deciptați-i codul. Examinați povestea și dați-vă seama ce a făcut acel reporter, unde a mers, cum a construit povestea și de ce a funcționat”, scrie David Halberstam. Bruce DeSilva, referindu-se la finalul unei povești, amintește patru pași esențiali de urmat: „semnalează-i cititorului că povestea s-a încheiat, întărește-ți ideea centrală, rezonează cu cititorul care întoarce pagina și încheie la timp”.

Compartimentarea eseurilor în secțiuni ce tratează o anumită temă ajută, de asemenea, cititorul să aleagă ce i se potrivește și să ajungă rapid la cele mai folositoare scrieri. Pe de altă parte, pentru cei care nu sunt scriitori, jurnaliști sau nu au experiență în non-ficțiunea literară, ghidul se poate dovedi ușor bulversant - scriitorii din „Telling True Stories” pătrund direct în miezul problemei fără prea multe introduceri, iar multitudinea eseurilor și explicațiilor poate deveni copleșitoare. Pentru scriitorii de non-ficțiune sau fanii genului, însă, ghidul nu poate inspira decât idei bune, noi tehnici de încercat și chiar un sentiment de familiaritate și empatie în ceea ce privește experiențele relatate de profesioniștii citați.

Pe lângă empatie și nenumărate sfaturi utile, „Telling True Stories” contribuie în mod esențial la stabilirea unui set de norme etice pentru jurnaliști și scriitori. Mark Kramer și Wendy Call amintesc, încă din introducerea ghidului, că tensiunea dintre artă și obligația de a rămâne autentici și transparenți este o provocare inevitabilă pentru practicanții jurnalismului literar. Aceștia subliniază cât de mult s-au schimbat lucrurile din vremea tinereților lui Tom Wolfe și Truman Capote, care apărau invențiile în numele atingerii unui așa-zis ”adevăr suprem”, mai important decât cel verificabil.

Pe de altă parte, John Hersey, Peter Roy Clark și John McPhee, jurnaliști respectați și recompensați pentru etica lor

impecabilă și frumusețea narațiunilor scrise, demonstrează sistematic că, deși selectivitatea și subiectivitatea sunt necesare în deciziile editoriale, iar adevăruri absolute nu există, linia dintre invenție și realitate nu ar trebui niciodată trecută. „Nu adăuga. Nu înșela”, Peter Roy Clark enunță principiile de bază ale meseriei.

Autorii mai argumentează că non-ficțiunea literară, pe lângă faptul că trebuie să rămână fidelă realității, trebuie să fie convingătoare și să pară adevărată. Walt Harrington explică: „jurnaliștii narativi trebuie să opereze după un cod etic similar antropologilor și să recunoască faptul că le datorează ceva personajelor pe care le citează”. Altfel spus, potrivit lui John McPhee, „scriitorul de non-ficțiune le comunică cititorilor despre oameni reali și locuri reale. Așa că dacă acei oameni vorbesc, tu spui ceea ce au spus ei, nu ceea ce tu, ca scriitor, decizi că au spus”.

„Telling True Stories” îi ajută pe pasionații de construcția unor texte de calitate să navigheze în apele tulburi ale artei și obiectivității, funcționând ca o culegere practică, o mână întinsă și un șut înainte. Cei care investesc în ghidul publicat în limba engleză nu vor regreta alegerea, el rămânând la fel de complet și actual cu trecerea anilor.

În plus, acesta transmite practicienilor de non-ficțiune literară un mesaj foarte important, care poate fi cu atât mai influent cu cât vine de la nume respectate din industria genului: jurnalismul este o meserie în care smerenia este o trăsătură esențială de caracter. „Într-o cultură media de bravadă, este loc din plin pentru o smerenie strategică. Această virtute ne învață că adevărul cu A mare este de neatins; că deși nu poți să-l obții, prin muncă grea poți să te apropii de el”, conchid Kramer și Call.

Ioana BURTEA

Indicele Libertății Presei Moldova, iulie – septembrie 2013

Notă introductivă

Indicele Libertății Presei și recomandările experților prezentate în raport constituie produsul analitic al proiectului „Monitorizarea Libertății Presei în Țările Parteneriatului Estic”, implementat cu sprijinul Uniunii Europene (UE).

Proiectul cu o durată de doi ani se axează pe evaluarea gradului de libertate a presei în țările Parteneriatului Estic (PaE) pe patru arii tematice (politica, practica, audiovizualul și internetul și noile media), în baza unor chestionare completate trimestrial de experți din toate cele șase țări. Experții notează 55 de indicatori cu punctaje de la 0 la 30, scorul maxim total fiind de 1650 de puncte. În funcție de scorul total, fiecărei țări îi este atribuit un indice pe o scară de la 1 la 7.

Proiectul are scopul de a contribui la promovarea libertății presei și a libertății de exprimare prin atragerea atenției la nivel regional și internațional asupra gradului de libertate a presei și a respectării drepturilor jurnaliștilor din toate țările PaE.

Lista experților:

Petru Macovei, director, Asociația Presei Independente
Ludmila Andronic, președintă, Consiliul de Presă
Ion Bunduchi, expert media
Nadine Gogu, director, Centrul pentru Jurnalism Independent
Olivia Pîrțac, expert legislație media
Doina Costin, expert legislație media
Alina Țurcanu, redactor-șef, *Adevărul*
Lucia Bacalu, director, *Expresul*
Vladimir Soloviov, redactor-șef, *Kommersant.md*
Alina Radu, director, *Ziarul de Gardă*

Prezentare generală

Analiza condițiilor generale de ordin politic, economic și juridic care influențează activitatea mass-media se face conform capitolelor din chestionare.

Capitolul 1. Politica

În comparație cu trimestrul precedent, în perioada iulie-septembrie 2013, nici cadrul legislativ, nici circumstanțele politice nu au înregistrat schimbări semnificative care vizează libertatea presei. Acest fapt se datorează în mare parte perioadei de vacanță (sfârșitul lunii iulie – mijlocul lunii septembrie). Cu toate acestea, experții atestă faptul că, în practică, activitatea

jurnalistică este tot mai afectată de lacunele din cadrul legal cu privire la accesul la informație, precum și de deciziile luate de autorități.

Pe de o parte, există un număr de taxe impuse de autoritățile de stat pentru emiterea informațiilor de interes public. Aceste taxe sunt considerate de unii experți ca fiind abuzive și lipsite de temei. Deseori, astfel de informații sunt vitale pentru investigațiile jurnalistice – de exemplu, datele înregistrate la Cadastru sau Camera Înregistrării de Stat (autoritate care deține informații cu privire la persoanele juridice înregistrate în Moldova). Acest fapt a dus la o scădere cu 4 puncte a indicatorului care estimează calitatea Legii cu privire la accesul la informații, și cu 2 puncte a indicatorului care arată gradul de justificare a domeniilor în care accesul la informații poate fi restricționat.

Pe de altă parte, anumite evenimente și declarații făcute de autorități au contribuit, de asemenea, la modul în care a fost evaluat acest capitol de către experți. Printre acestea se numără decizia luată de Guvern la sfârșitul lunii iulie privind suspendarea difuzării on-line a ședințelor sale, care nu a fost discutată adecvat cu societatea civilă și nu a fost urmată de o explicație cu privire la alte modalități în care presa poate obține informațiile din cadrul acestor ședințe.

La începutul lunii septembrie, președintele Curții Supreme de Justiție, Mihai Poalelungi, a spus că va promova ideea de reintroducere a pedepsei penale pentru calomnie, după cum se practica înainte de 2005. Declarația a stârnit îngrijorare mai ales pentru că Poalelungi a activat anterior în calitate de judecător la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Prin urmare, scorul total al acestui capitol – 165 de puncte, în comparație cu 179 în primul indice – explică scăderea cu o poziție a indicelui respectiv (poziția 5 din 7).

Capitolul 2. Practica

Al doilea capitol a înregistrat o ușoară creștere, în mare parte datorată îmbunătățirii a numeroase aspecte legate de condițiile de muncă ale jurnaliștilor. Deși la acest capitol s-a acordat un total de 845.5 puncte, ceea ce corespunde indicelui 6 din 7, viabilitatea acestor condiții pe termen lung este deocamdată incertă.

Atacuri, amenințări, arestări

În ultima perioadă nu au fost înregistrate cazuri de arestări sau

rețineri ale jurnaliștilor de către organele de drept, astfel experții au notat indicatorul cu punctaje înalte, de 29 și 30 de puncte pentru primele patru aspecte legate de omor, răpire, arestare sau amenințare a jurnaliștilor privind exercitarea funcției lor. Aspectele legate de agresiunea fizică și atacurile asupra jurnaliștilor au cunoscut, de asemenea, o apreciere de 8 puncte față de perioada anterioară (21 de puncte), ca și aspectele legate de supravegherea și ascultarea convorbirilor telefonice (18 puncte, cu 2 puncte mai mult decât în primul Indice).

Cu toate acestea, numărul cazurilor de presiune asupra jurnaliștilor nu a scăzut, fiind semnalate atât cazuri de presiune, cât și de amenințări, precum și de citații din partea organelor de drept. Mai exact, experții menționează cazul publicației de investigație *Ziarul de Gardă* (ZdG), ai cărei reporteri au fost citați în repetate rânduri de Centrul Național Anticorupție ca urmare a publicării unei investigații pe marginea unui caz de corupție (pentru detalii, a se vedea mai jos, *Capitolul 2. Practica. Justiția*). Acest caz a dus la descreșterea cu 1 punct a indicatorului 2.1.1.8, până la 14 puncte.

De vreme ce nu au fost înregistrate cazuri de presiuni grave asupra jurnaliștilor, toți ceilalți indicatori legați de posibila implicare a autorităților în astfel de cazuri au înregistrat scoruri îmbunătățite (un scor maxim de 30 de puncte pentru indicatorul cu privire la implicarea autorităților în omoruri și răpiri, și, respectiv, 27 de puncte pentru implicarea acestora în agresiunea fizică și hărțuirea jurnaliștilor).

Cu toate acestea, unii experți s-au arătat neîncrezători în viabilitatea acestor îmbunătățiri, în cazul în care se va schimba puterea. În consecință, aceștia au acordat în mare parte câte 2 puncte fiecare pentru ultimul indicator cu privire la reacția corespunzătoare a autorităților la cazurile de violență și amenințare la adresa jurnaliștilor („în funcție de circumstanțe, cum ar fi viziunile politice ale jurnalistului”), ceea ce constituie un total de 21 de puncte din 30 și, respectiv, o creștere de 3 puncte.

Justiția

Deși au trecut mai mulți ani de la adoptarea Legii cu privire la libertatea de exprimare, impactul acesteia este departe de cel așteptat. Din păcate, mulți jurnaliști nu cunosc prevederile legii și interpretează deseori greșit prevederile cadrului legal și unele noțiuni de bază care reglementează activitatea mass-media. În termeni de proceduri judiciare, tribunalele nu respectă procedura preliminară și, de multe ori, judecă diferite cazuri conform prevederilor art. 16 din Codul Civil sau art. 10 al Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului, fără a face vreo referire la prevederea noii Legi cu privire la libertatea de exprimare. În unele cazuri, atunci când instanța de judecată

și părțile cunosc prevederile noii legi, dosarele sunt trimise spre reexaminare sau respinse din cauza nerespectării procedurii preliminare sau a neachitării taxelor.

Cu toate acestea, percepția generală a experților s-a îmbunătățit, în special datorită descreșterii numărului de procese intentate împotriva jurnaliștilor și, mai important, datorită deciziilor emise de judecători, care în ultimul timp au evitat să aplice compensații exagerate în cazuri de defăimare. Deși încă neesențială, schimbarea a fost observată de experți, care au apreciat indicatorul 2.2.1.3 cu 25 de puncte din 30, în comparație cu 11 puncte la Indicele precedent. Cu toate acestea, nu există un plafon impus de lege pentru suma pe care instituția media poate fi obligată să o achite pentru lezarea onoarei, demnității și reputației profesionale.

Există, de asemenea, cazuri în care organele de drept le cer jurnaliștilor să dezvăluie identitatea surselor acestora sau identitatea celor care au participat la investigații, cum s-a întâmplat recent în cazul reporterilor săptămânalului de investigații *Ziarul de Gardă*, citați de Centrul Național Anticorupție (CNA) pentru un caz penal insuficient explicat. CNA a cerut autorilor unui articol de investigație a unui caz de corupție să prezinte materialul video brut înregistrat cu camera ascunsă. Directorul ziarului spune că motivele invocate au fost insuficiente, iar ofițerii de urmărire penală au insistat să fie dezvăluite datele personale ale membrilor echipei de reporteri care au lucrat la investigația sub acoperire a cazului de corupție. Cererile repetate ale datelor personale ale reporterilor au fost calificate de directorul săptămânalului ca fiind un act de intimidare.

Acest caz, alături de alte cazuri similare, a dus la notarea cu 12 puncte, adică cu 3 puncte mai puțin, a indicatorului 2.2.1.4 privind presiunile exercitate pentru dezvăluirea surselor confidențiale.

Accesul la informație

În opinia experților, carențele legislației cu privire la accesul la informație devin tot mai evidente, dat fiind faptul că jurnaliștii constată deseori că funcționarii publici pot ocoli cu ușurință prevederile Legii cu privire la accesul la informație invocând secretul de stat și secretul comercial. Mulți funcționari publici nu doresc să dezvăluie informații de interes public fără aprobarea prealabilă a superiorilor acestora, iar o serie de instituții publice introduc prevederi în regulamentele lor interne conform cărora informațiile pot fi oferite doar de către ofițerul de presă al instituției sau de către un anumit oficial.

În acest sens, proiectul de regulament al Consiliului Superior al Magistraturii privind serviciul de informare și relațiile cu presa,

propus instanțelor de judecată în luna iulie, ar fi limitat dreptul instituțiilor media de a obține informații de interes public în timp util și ar fi dus la oferirea selectivă a informațiilor, pe baza unor criterii subiective.

Jurnaliștii au remarcat, de asemenea, faptul că informațiile din Registrul de Stat (registrul contractelor și documentelor) sunt fără plată, dar cu întârziere, sau cu plată – și imediat, iar mărimea plăților nu este explicată și justificată. Aceeași situație se atestă în cazul datelor de la Cadastru. Ca urmare, experții au acordat 15 puncte pentru indicatorul 2.3.1 (cu 4 puncte mai puțin decât anterior).

În afară de aceasta, un alt impediment semnalat în special de editorii de presă independenți (*ZdG, Adevărul*) este nivelul scăzut al culturii de comunicare a serviciilor de presă ale ministerelor. Jurnaliștii vorbesc despre atitudinea inadecvată a serviciilor de presă la solicitările reporterilor; deseori acestea nu oferă informații rapid și complet, iar calitatea dialogului este nesatisfăcătoare. Bazându-se pe aceste fapte, experții au acordat constant 2 puncte pentru acest indicator, acumulându-se un total de 20 de puncte.

Nici portalul guvernamental unic de date deschise, date.gov.md, nu a reușit să acopere această lacună și să ofere informații de interes public relevante și complete vizând un număr mare de autorități.

Cenzura și autocenzura

După cum era de așteptat, indicatorii cu privire la cenzură au primit un punctaj înalt (cu un total de 28 de puncte pentru indicatorul care se referă la cenzură și 30 de puncte pentru indicatorul privind confiscarea mass-media). În schimb, autocenzura este un fenomen obișnuit în presa din Moldova, majoritatea experților acordând pentru indicatorul respectiv fie 1 punct („există în toate instituțiile media de stat și în multe instituții private”) sau 0 puncte („există în toate instituțiile media”). Drept urmare, acest indicator a însumat doar 8 puncte, din nou cea mai scăzută valoare înregistrată în întregul studiu.

Experții au menționat, de asemenea, că pentru jurnaliștii din Moldova nu există subiecte interzise, deși există anumite abordări manipulatorii ale unor subiecte. Indicatorul respectiv a fost notat cu un maximum de 30 de puncte.

Monopolul

Monopolul este un alt subiect în care sunt prezente discrepanțe vizibile: deși nu există monopol de stat asupra instituțiilor media (un total de 28,5 puncte), nici asupra instituțiilor tipografice (un total de 27 de puncte), piața de distribuție este monopolizată de cele două întreprinderi de stat: Poșta Moldovei și, într-o măsură mai mică, agenția de stat Moldpresa. Poșta Moldovei

este singurul distribuitor cu acoperire națională, iar prețurile sunt mari și, mai important, sunt stabilite unilateral.

Experții au fost de acord că serviciile oferite de poșta de stat sunt scumpe și de calitate joasă, iar editorii presei scrise au subliniat faptul că toate dialogurile inițiate cu Poșta Moldovei s-au dovedit a fi ineficiente, toate solicitările de până acum ale publicațiilor fiind ignorate. Pentru acest indicator au fost acordate doar 13 puncte, chiar dacă este o valoare ușor în creștere față de precedentă (cu 2,5 puncte mai mult).

Transparența proprietății mass-media este al doilea aspect critic din această categorie. În perioada de referință, cadrul legal nu a atestat îmbunătățiri, și nici condițiile de pe piață nu s-au îmbunătățit în măsură să genereze un efect pozitiv. Cu toate acestea, proiectul de lege care propune modificări în Codul Audiovizualului a fost înregistrat în Parlament, iar comisia parlamentară pentru cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media a efectuat consultări publice cu privire la prevederile proiectului de lege, care ar trebui să sporească transparența proprietății mass-media. Prin urmare, indicatorul a fost notat cu 9,5 puncte (o creștere ușoară de 2 puncte comparativ cu primul Indice), rămânând totuși al doilea cel mai scăzut indicator din întregul studiu.

Condițiile economice

A fost înregistrată o oarecare îmbunătățire în materie de condiții economice, apărută în mare parte ca urmare a schimbării menționate mai sus privind nivelul sancțiunilor financiare aplicate instituțiilor media, care în prezent se consideră că sunt adecvate și că nu amenință sustenabilitatea instituțiilor de presă (un total de 28 de puncte, dublu comparativ cu Indicele precedent).

Același punctaj a fost acordat pentru indicatorul cu privire la frecvența controalelor și mărimea amenzilor aplicate de Inspectoratul Fiscal și alte autorități similare (28 de puncte în comparație cu 17 la primul Indice).

Autoritățile nu dețin controlul asupra pieței publicitare. Cu toate acestea, experții sunt convingeți că piața publicității nu este suficient de liberă și că exponenții puterii dețin un control însemnat asupra fluxurilor de publicitate în companiile pe care le dețin sau care le sunt afiliate. În consecință, a fost acordat un scor total de 21 de puncte pentru indicatorul respectiv, înregistrându-se o creștere de 3 puncte, în comparație cu Indicele precedent.

Respectiv, situația de pe piața publicitară influențează viabilitatea pe termen lung a instituțiilor media, în special în cazul presei locale și al celei independente. Unii experți sunt de părere că

radiodifuzorii afiliați omului de afaceri și vicepreședintelui Partidului Democrat, Vladimir Plahotniuc, beneficiază de mai multă publicitate și, în general, instituțiile media care aparțin sau sunt afiliate persoanelor de la guvernare se bucură de o stabilitate financiară mai mare. Acest fapt explică într-o oarecare măsură cele 24 de puncte din maximum de 30 acordate pentru indicatorul 2.6.6, care se referă la existența condițiilor economice inegale pentru instituțiile media.

În această perioadă nu au fost semnalate cazuri de confiscări, preluării forțate sau de presiuni cu scopul de a renunța la afacerile în domeniul media, drept care indicatoarele 2.6.5 și 2.6.7 au fost apreciate cu un maxim de 30 de puncte și, respectiv, 28 de puncte. Însă, dat fiind faptul că tot mai multe instituții media ajung să fie controlate de câteva persoane, unii experți pun la îndoială transparența surselor de finanțare a anumitor instituții audiovizuale și modul în care aceste instituții media au ajuns în proprietatea actualilor patroni.

Astfel, managerii celorlalte instituții media și, în special, editorii de presă independenți sunt descurajați să continue să activeze transparent în beneficiul publicului. În toată această perioadă, autoritățile nu au inițiat niciun dialog cu managerii instituțiilor media în ideea de a-și uni eforturile și interesele pentru a dezvolta un mediu de informare independent viabil, capabil să informeze și să educe publicul.

Capitolul 3. Audiovizualul

În perioada de referință, situația radiodifuzorilor și relația lor cu politica nu s-a schimbat aproape deloc, ceea ce explică valoarea mai mult sau mai puțin stabilă a scorului de 19 puncte (cu 1 punct mai mult) pentru indicatorul cu privire la presiunea politică pe care o suportă instituțiile media private.

Indicatorul care evaluează calitatea radiodifuzorului public național Teleradio Moldova (TRM) a rămas, de asemenea, aproape neschimbat, înregistrând 21 de puncte, comparativ cu 19 puncte la primul Indice, mulți experți observând în acest sens mersul lent al reformei inițiate la TRM încă din 2010. Majoritatea experților au fost de acord că până în prezent TRM nu a reușit să întrunească standardele unui radiodifuzor public conform normelor general acceptate în țările democratice.

În ceea ce privește gradul de independență a organelor de reglementare, în perioada iulie-septembrie, Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) nu a primit nicio critică legată de corectitudinea deciziilor luate. Ba mai mult, acesta a reușit să ia atitudine în baza declarațiilor organizațiilor non-guvernamentale (ONG) de media. Astfel, indicatorul corespunzător a fost apreciat cu 28 de puncte, ceea ce constituie

o îmbunătățire semnificativă comparativ cu Indicele precedent (cu 11 puncte în creștere).

Cât despre accesul egal la emisie în perioada alegerilor și a campaniilor electorale, în perioada de raportare nu au avut loc asemenea evenimente. Totuși, în opinia experților, reprezentanții opoziției au acces semnificativ la radiodifuzorul public, precum și la alte instituții media private. Cu toate acestea, unii experți au observat faptul că adesea opoziția alege să nu-și exercite dreptul, refuzând invitațiile de a participa la dezbateri și alte programe. Pentru acest indicator s-a oferit un total de 29 de puncte, înregistrând o ușoară creștere comparativ cu Indicele precedent (cu 3 puncte mai mult).

În această perioadă, s-a înregistrat un progres nesemnificativ la capitolul digitalizare, iar experții au notat indicatorul respectiv puțin mai bine (cu un scor de 28 de puncte, comparativ cu 24 de puncte anterior) datorită faptului că autoritățile au finalizat Programul tranziției la televiziunea digitală terestră. Programul tranziției urmează să fie aprobat de Guvern, iar implementarea acestuia încă nu a început, de aceea e dificil să se facă pronosticuri. Cu toate acestea, unul dintre experți a menționat faptul că textul Programului conține prevederi de natură să limiteze libertatea presei electronice și, în pofida punctajului mare pentru acest indicator, situația s-ar putea schimba ușor în viitor, în funcție de modul în care autoritățile vor implementa tranziția la emisia în format digital.

Întregul capitol al audiovizualului a înregistrat îmbunătățiri perceptibile, cu un total de 125 de puncte – în creștere cu 21 de puncte față de Indicele precedent – respectiv, cu un indice de 6 din 7.

Capitolul 4. Internetul și noile media

Libertatea internetului și a presei online a fost apreciată drept satisfăcătoare, înregistrându-se valori pozitive pentru toți indicatorii. Deja nu se mai atestă cazuri de blocare a site-urilor și nici cazuri de arestare, atac sau hărțuire a bloggerilor sau a utilizatorilor activi de internet. Acest fapt a permis acordarea a 30 de puncte pentru fiecare din indicatorii respectivi.

Pe de altă parte, experții au remarcat extinderea fenomenului de corupere a bloggerilor de către politicieni și oameni de afaceri, care le oferă cadouri sub formă de gadgeturi, întâlniri luxoase în restaurante („off-line”) sau bani în schimbul promovării anumitor idei sau campanii pe internet. Deseori, acest fel de sponsorizare nu este menționat.

În sfârșit, ultimul indicator cu privire la accesibilitatea serviciilor de internet a crescut de asemenea cu 5 puncte comparativ cu primul Indice, ajungând până la 26 de puncte.

Punctajul total pentru acest capitol a înregistrat o evoluție pozitivă (140 de puncte, comparativ cu 115 puncte anterior) și este, prin urmare, cea mai semnificativă creștere pentru întreg Indicele.

Indicele Libertății Media. Punctaj și Indice

Potrivit metodologiei, fiecare indicator este evaluat de experți pe o scară de la 0 la 30, unde 0 puncte indică cel mai jos nivel al libertății presei, iar 30 – cel mai înalt.

Pentru fiecare capitol au fost cumulate punctajele totale. Indicele țării pentru fiecare capitol în parte este calculat pe baza punctajului indicat în tabelele de mai jos:

Capitolul 1. Politica (8 indicatori, 240 de puncte maxim posibile)

Punctaj (număr total de puncte)	Scorul Republicii Moldova	Indice
0-40		1
50-70		2
80-100		3
110-130		4
140-160	165	5
170-190		6
200-240		7

Capitolul 2. Practica (37 de indicatori, 1110 puncte maxim posibile)

Punctaj (numărul total de puncte)	Scorul Republicii Moldova	Indice
0-170		1
180-320		2
330-470		3
480-620		4
630-770		5
780-920	845.5	6
930-1110		7

Capitolul 3. Audiovizualul (5 indicatori, 150 de puncte maxim posibile)

Punctaj (numărul total de puncte)	Scorul Republicii Moldova	Indice
0-20		1
30-40		2
50-60		3
70-80		4
90-100		5
110-120	125	6
130-150		7

Capitolul 4. Internetul și noile media (5 indicatori, 150 de puncte maxim posibile)

Punctaj (numărul total de puncte)	Scorul Republicii Moldova	Indice
0-20		1
30-40		2
50-60		3
70-80		4
90-100		5
110-120		6
130-150	140	7

În final, s-a însumat numărul de puncte cumulate la toate cele 4 capitole pentru a calcula scorul și indicele general al țării.

Tabelul 5. General (55 de indicatori, 1650 de puncte maxim posibile)

Punctaj (numărul cumulat de puncte pentru toate cele 4 capitole)	Scorul Republicii Moldova	Indice
0-250		1
260-470		2
480-690		3
700-910		4
920-1130		5
1140-1350	1275.5	6
1360-1650		7

Foaia de parcurs. Recomandările experților pentru dezvoltarea libertății presei

1. Pentru a avea o presă cu adevărat liberă și independentă, autoritățile ar trebui să asigure funcționarea legilor existente, în particular a legii privind libertatea de exprimare și a legii privind deetazitarea publicațiilor periodice publice;

2. Legea presei ar trebui abrogată;

3. Accesul la informații ar trebui îmbunătățit prin:

a. Asigurarea aplicării uniforme și adecvate a legii privind accesul la informații;

b. Reevaluarea definițiilor secretului de stat și ale celui comercial;

c. Micșorarea sau eliminarea perioadei de 15 zile pentru răspunsurile oficiale la cererile de informații de interes public și stabilirea unor sancțiuni mai dure pentru nerespectarea prevederilor legale;

d. Oferirea accesului în regim online la informații privind veniturile, proprietățile și interesele demnitarilor publici, fără obligativitatea cererilor scrise și a termenelor-limită;

4. Concentrarea mass-media ar trebui limitată prin:

a. Amendarea cadrului legal privind proprietatea mass-media, întâi de toate prin reducerea numărului de licențe pe care le poate deține o persoană fizică sau juridică până la două, dintre care cel mult una cu acoperire națională;

b. Modificarea legislației în vederea interzicerii persoanelor alese sau numite în funcții de demnitate publică, atât la nivel național, cât și local, să dețină o instituție de presă, iar în caz contrar, să fie obligate să vândă partea pe care o dețin altor persoane decât cele cu care se află în relații de rudenie;

c. Amendarea legislației în vederea asigurării transparenței proprietății mass-media (inclusiv structura acționariatului și identitatea beneficiarului final), consiliului coordonator al audiovizualului fiindu-i atribuite împuterniciri să aplice sancțiuni pentru nerespectarea prevederilor legale;

5. Transparența pieței de publicitate ar trebui asigurată prin rezolvarea problemei monopolului și a concentrării pieței, inclusiv prin adoptarea unui set de mecanisme eficiente și fezabile de limitare a publicității străine în spațiul mediatic autohton;

6. Ar trebui adoptat un cadru legal pentru reglementarea activității radiodifuzorilor în epoca digitală, astfel încât tranziția către transmisiunea digitală să nu afecteze pluralismul mass-media. În acest sens, tranziția la semnalul terestru digital trebuie strict monitorizată;

7. Legea achizițiilor publice ar trebui modificată în vederea asigurării unor mecanisme clare și transparente de utilizare a fondurilor publice în media și pentru a garanta accesul egal al mass-media la fondurile publice destinate publicității și altor scopuri informative, astfel limitându-se concentrarea media și diminuându-se concurența neloială.

Concluzii

Domeniile în care libertatea presei a înregistrat regrese și progrese comparativ cu trimestrul anterior (martie-iunie 2013):

În perioada iulie-septembrie 2013, nici cadrul legal, nici circumstanțele politice nu au înregistrat schimbări semnificative care să vizeze libertatea presei, comparativ cu trimestrul precedent. Cu toate acestea, experții au remarcat faptul că, în practică, activitatea jurnalistică devine tot mai afectată de lacunele din cadrul legal cu privire la accesul la informație.

Unele decizii și declarații ale autorităților sunt mai degrabă niște reacții de natură să afecteze relația dintre politic și mass-media. Este cazul deciziei Guvernului de a suspenda difuzarea online a ședințelor acestuia și a declarației Președintelui Curții Supreme de Justiție privind promovarea ideii de reintroducere a pedepsei penale pentru defăimare. Aceste două evenimente au fost percepute ca fiind o cauză a diminuării gradului de libertate a presei în Moldova.

Cu toate acestea, există anumite progrese în relația dintre mass-media și justiție, datorită scăderii numărului de procese intentate pe numele jurnaliștilor și, mai important, datorită deciziilor emise de judecători, care în ultimul timp au evitat să aplice compensații exagerate în cazuri de defăimare.

Au fost înregistrate progrese mici odată cu înregistrarea în Parlament a proiectului de lege cu privire la creșterea transparenței proprietății media, în timp ce Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) nu a primit critici legate de corectitudinea deciziilor luate.

Libertatea internetului și a presei online este o altă performanță importantă: deja nu se mai atestă cazuri de blocare a website-urilor și nici cazuri de arestare, atac sau hărțuire a bloggerilor sau a utilizatorilor activi de internet.

Indicele Libertății Presei, raportul și recomandările experților au fost realizate în cadrul proiectului „Monitorizarea Libertății Presei în Țările Parteneriatului Estic”, implementat de Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) în parteneriat cu organizația Internews-Ukraine, în perioada martie 2013 – februarie 2015, cu suportul financiar al Uniunii Europene.

Departamentul Media-Azi și Cercetare